

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАЎБАР КАДРЛАРИНИ
ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ ИЛМИЙ - МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ
ҲУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА
УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

**ХОРЕОГРАФИЯ (ТУРЛАРИ БУЙИЧА) ЙЎНАЛИШИ
ТИНГЛОВЧИЛАРИ УЧУН МЎЛЖАЛАНГАН**

**“ХОРЕОГРАФИЯ САНЪАТИНИНГ РИВОЖЛАНИШ
АННАЛАРИ ”
МОДУЛИ БЎЙИЧА**

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

Тошкент - 2019

Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил 18 октябрдаги 5 – сонли баённомаси билан маъқулланган ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчилар: ТДМРХОМ “Хореография” кафедраси катта ўқитувчиси Комарова О.К.

Тақризчилар: ТДМРХОМ “Хореография” кафедраси доценти Мухамедова Ўғилой Низамовна
Кодир Муминов – Ўзбекистон халқ артисти

Ўқув-услубий мажмуа Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби Кенгашининг 201_ йил _____даги ____-сонли қарори билан тавсия қилинган.

МУНДАРИЖА

1.	ИШЧИ ДАСТУР	4
2.	МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ	13
3.	НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР	18
4.	АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ	49
5.	КЕЙСЛАР БАНКИ	75
6.	МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ	76
7.	ГЛОССАРИЙ	77
8.	АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	83

КИРИШ

Дастур ривожланган мамлакатлардаги мавжуд халқаро тажрибалар асосида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли, 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармонлари, шунингдек 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ–2909-сонли қарорида белгиланган устивор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у замонавий талаблар асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларининг мазмунини такомиллаштириш ҳамда олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касбий компетентлигини мунтазам ошириб боришни мақсад қилади.

Дастур мазмуни олий таълимнинг норматив-ҳуқуқий асослари вақонунчилик нормалари, илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат, таълим жараёнларида ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш, амалий хорижий тил, тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари, махсус фанлар негизида илмий ва амалий тадқиқотлар, технологик тараққиёт ва ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари бўйича сўнгги ютуқлар, педагогнинг касбий компетентлиги ва креативлиги, глобал Интернет тармоғи, мультимедиа тизимлари ва масофадан ўқитиш усулларини ўзлаштириш бўйича янги билим, кўникма ва малакаларини шакллантиришни назарда тутди.

Дастур доирасида берилган мавзулар таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлигига қўйиладиган умумий малака талаблари ва ўқув режалари асосида шакллантирилган бўлиб, бу орқали олий таълим муассасалари педагог кадрларининг соҳага оид замонавий таълим ва инновация технологиялари, илғор хорижий тажрибалардан самарали фойдаланиш, ахборот-коммуникация технологияларини ўқув жараёнига кенг татбиқ этиш, чет тилларини интенсив ўзлаштириш даражасини ошириш ҳисобига уларнинг касб маҳоратини, илмий фаолиятини мунтазам юксалтириш, олий таълим муассасаларида ўқув-тарбия жараёнларини ташкил этиш ва бошқаришни тизимли таҳлил қилиш, шунингдек, педагогик вазиятларда оптимал қарорлар қабул қилиш билан боғлиқ компетенцияларга эга бўлишлари таъминланади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг махсус фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин. Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсининг ўқув дастури қуйидаги модуллар мазмунини ўз ичига қамраб олади.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари ”**модулнинг мақсади:** педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш курси тингловчиларига рақс композицияси ва замонавий пластика масалалари бўйича илгари сурилган илмий-амалий концепциялар тўғрисида қиёсий, таҳлилий маълумотлар бериш, замонавий педтехнологиялардан фойдаланиб тингловчиларни малакасини оширишга кўмаклашиш;

- Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари янгича назарий концепцияларининг мазмун-моҳиятини ёритиш, хореография санъатини таълим-тарбия жараёнида қўллашнинг афзалликлари, замонавий мавзулар кашф этиш учун зарур бўладиган таянч билимларни беради .

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари”**модулнинг вазифалари:**

Хореография санъатининг ривожланиш босқичлари, унинг асосий йўналишлари ҳамда санъат ва маданият соҳасини модернизациялаш билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиликларни илмий назарий таҳлил этиш, ўзига хос хусусиятлари, мақсад-вазифаларини тингловчиларга етказиш;

Хореография санъати ва унинг таълим-тарбия билан боғлиқ бўлган назарий масалаларни, бу жараёнда таълим-тарбия ролининг ошиб бориши, юксак малакали мутахассис кадрлар тайёрлаш борасидаги ислохотлар, эришилган ютуқларни олий таълим тизими билан боғлиқ ҳолда таҳлил этиш, таълим-тарбиянинг узлуксизлигини таъминлашнинг шарт-шароити ва омилларини “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”га таянган ҳолда ўрганишдан иборат.

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникмаси, малакаси ва компетенцияларига қўйиладиган талаблар:

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” курсини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

Тингловчи:

Олий таълим ўқитувчилари малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари ва тайёргарлик йўналишлари бўйича намунавий дастурлар асос қилиб олинган.

- ✓ Тингловчи Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари методлари ҳақида тасаввурга эга бўлиши керак;
- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш босқичлари ҳақида тасаввурга эга бўлиши керак ;

- ✓ Халқ сахна ва ўзбек рақсини назарияси ва услубини билиш керак;
- ✓ Билимларни амалий ўзлаштира олиши керак.
- ✓ Махсус фанлар бўйича тингловчилар қуйидаги янги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларга эга бўлишлари талаб этилади:

Тингловчи:

- ✓ хореографни тарбиялашда мавжуд замонавий ўқув воситалари ва шакллари;
- ✓ замонавий ўқув-амалий машғулот турлари.
- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари мақсад ва вазифаларини
- ✓ замонавий педтехнология услубларини;
- ✓ халқ-сахна ва ўзбек рақсини ўқитиш назарияси ва методикаси;
- ✓ замонавий талабдаги машғулотларни яратиш ва амалий олиб бориш
- ✓ этюдларни сахналаштиришни;
- ✓ мусикали таълим асослари ;
- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитишдаги инновацияларни;
- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитиш методикаси, замонавий услуб ва воситаларини;
- ✓ Хореография санъати ва маданият соҳасидаги долзарб масалаларни билиши керак.

Тингловчи:

- ✓ хореография жамоаларида ижодий жараёни ташкил этиш ва бошқариш;
- ✓ хореографик жамоаларда (ўзбек, халқ рақслари)олиб бориладиган ишларини ўзига хослиги;
- ✓ хореография асарларидаги драматургиянинг асосий қонуниятлари ;
- ✓ хореографик мерос намуналари: ўзбек, халқ-сахна ва мумтоз рақслари;
- ✓ “Халқ сахна ва ўзбек рақсини назарияси ва услуби” фанларда рўй бераётган инновацияларни амалиётга тадбиқ этиш **кўникмаларига** эга бўлиши лозим.

Тингловчи:

- ✓ Рақс композицияси ва замонавий пластика фани машғулотларида инновациялардан фойдаланиш;
- ✓ оммавий-томоша тадбирларини, фестивалларни, танловлар ва кўрик ҳамда семинарларни ташкил этиш
- ✓ **малакаларига** эга бўлиши зарур.

Тингловчи:

- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитиш;

- ✓ Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанлар бўйича илмий тадқиқот билан шуғулланиш **компетенцияларига** эга бўлиши лозим.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

“Хореография” курсларида ўтиладиган машғулотлар маъруза ва амалий машғулотлар шаклида олиб борилади.

Курсни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган:

1. маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;

2. ўтказиладиган амалий машғулотларда техник воситалардан, тест сўровлари, ақлий ҳужум, гуруҳли фикрлаш, кичик гуруҳлар билан ишлаш, машқларни бажаришда малакаларини шакллантириш ва бошқа интерактив таълим усулларини қўллаш назарда тутилади.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари ” модули мазмуни ўқув режадаги “Акт маркетинг”, “Мутахассислик фанларни ўқитиш методикаси ”, ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг “Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари ” фани бўйича касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Хореография санъатининг ривожланиш босқичлари, унинг асосий йўналишлари ҳамда санъат ва маданият соҳасини модернизациялаш билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиланишлари илмий назарий таҳлил этилган.

Бу санъат турининг жамият ривожига ўрни ва таълим-тарбия масалалари бўйича муҳим янги назарий концептуал ғоялари илгари сурилган.

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” **модули** Хореография фанлари бўйича дарс берувчи профессор - ўқитувчиларининг малакасини оширишига қаратилган.

Модул бўйича соатлар тақсимоти

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат					
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юкلامаси			Кўчма машғулот	Мустақил таълим
			Жами	жумладан			
		Назарий		Амалий машғулот			
1.	Хореография санъати ҳақидаги умумий тушунчалар ва унинг турлари. Илғор хорижий давлатлар хореография санъати билан синтезланиш жараёнлари.	2	2	2			
2.	Ўзбек рақс санъати тарихи ва унинг асосчилари	2	2	2			
3.	Ўзбек рақси назарияси ва услуги (Бухоро мактаби)	2	2		2		
4.	Ўзбек рақси назарияси ва услуги (Хоразм мактаби)	4	4		2	2	
5.	Халқ сахна рақсини назарияси ва услуги (қўл ва оёқ ҳолатлари)	2	2		2		
6.	Дастгоҳ олдида машқларни (экзерсис) ўргатиш услугиёти.	4	4		2	2	
Жами		16	16	4	8	4	

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу. Хореография санъати ҳақидаги умумий тушунчалар ва унинг турлари. Илғор хорижий давлатлар хореография санъати билан синтезланиш жараёнлари.

Халқ рақси мавзулар ва услублар билан бой ва турли хилдир. У ёки бу мамлакат табиати, турмуш тарзининг турли шарт-шартлари халқларнинг ижодига ўз таъсириини ўтказди ва бу рақсларда намоён бўлди.

Халқ рақси сахна рақсига қадар узоқ ривожланиш йўлини босиб ўтди, виртуоз техникаси тасвирий қиёфани яратди ва тажрибали хореографлар томонидан қайта ишланди, янги ранглар билан бойитилди, миллий руҳ сақланиб қолинди. Халқ рақс санъати узоқ вақт ҳаваскорлик ижодининг оммавий шаклига айлантирилди. Кичкина гуруҳлардан тортиб минглаб рақс ансамбллари ва рақс театрлари халқ хореографик санъати намуналарини ўзида акс эттира бошлаган. Шу сабабли, барча махсус фанларни ўрганиш юқори малакали ижрочининг тайёрлашнинг ажралмас қисми ҳисобланадиган, ривожланган ўқитиш тизимига эга бўлган профессионал хореография мактабларининг тажрибасига мурожаат қилиш жуда асосли.

2-мавзу. Ўзбек рақс санъати тарихи ва унинг асосчилари

Рақс – санъат тури бўлиб, мусикага монанд ритмик тана ҳаракатларида намоён бўлади. Рақс турли маданиятларда мавжуд ва хиссиётлар, ижтимоий алоқаларни билдириш шакли сифатида ижро этилади. Раққос(а)нинг гармоник тана ҳаракати ва ҳолатлари, пластик ифодавийлиги ва юз имо-ишоралари, ритм, темп, композитсия орқали образ яратиш рақснинг асосий воситасидир. Инсоннинг меҳнат жараёни ва борлиқдан олган эмотсионал таассуротлари билан боғлиқ ҳолда юзага келган. Дастлаб қўшиқ ва сўз билан боғлиқ бўлиб, кейинчалик мустақил санъат турига айланган. Рақс асрлар давомида такомиллашиб, барқарор шаклларга эга бўла борган. Ижрочининг либоси рақс образларига аниқлик беради. Ҳар бир халқнинг рақс анъаналари, ижро услуби, пластик тасвирий воситалари бўлиб, улар тарихий, ижтимоий ва географик шароитлар таъсирида таркиб топиб ривожланган. Рақс халқ маросимлари, байрамларининг таркибий қисмидир. Улар билан боғлиқ ҳолда хоровод ва маросим ўйинлари пайдо бўлган. Хороводлар аста-секин маросим ўйинларидан халос бўлиб, халқ турмушининг айрим томонларини акс эттира бошлаган. Халқ рақсида овчилик, чорвачилик, дехқончилик ва ҳунармандлик билан боғлиқ мавзулар, шунингдек, халқнинг босқинчиларга қарши кураши ва лирик кайфияти ўз аксини топган. Рақс мусика билан узвий боғлиқ, мусика мазмунини образлар воситасида очиб беради. Халқ рақсларида ритм муҳим бўлиб, у мусикада ўз

ифодасини топади, оёқ, кўл, бош ва тана ҳаракатлари умумий ритмга бўйсунди, бир-бири билан боғланади. Ўзбек рақс асосчилари. Доира усули. Тамарахоним–раққоса сифатида шакилланиши. Тамарахонимнинг устозлари. Мукаррама Турғунбоева ҳаёти ва ижоди. “Баҳор” ансамбли. Ўзбек рақс санъати ривожига ҳиссаси. Розия Каримова– системалаштирилган “Доира дарс”, Розия Каримова – раққоса сифатида шакилланиши. Розия Каримованинг устозлари. Санъат институти маслаҳатчиси.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-амалий машғулот:

Бухоро рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар.

Бухоро рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар. Уйғунлашган ҳаракатларни ижро этиш услуби. Бухоро рақс мактабига хос (қизлар ва йигитлар) этюди сахналантириш. Асосий кўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуби. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

2-амалий машғулот:

Хоразм рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар.

Хоразм рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар. уйғунлашган ҳаракатларни ижро этиш услуби. Хоразм рақс мактабига хос (қизлар ва йигитлар) этюди сахналантириш. Асосий кўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуби. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

3-амалий машғулот:

Ҳалқ сахна рақси назарияси ва услуби

Ҳалқ-сахна рақсида кўл ва оёқ ҳолатлари. Машқларнинг асосий турлари: ярим ўтириш ва тўлиқ ўтириш, пол устида оёқ билан сирғаниш; кичик ташланишлар; пол устида оёқ учида ва каблукда айланасига сирғаниш; каблукдаги машқ; ёйилган тиззалар билан ярим ўтириш; “дроб”ли таққиллаш; бўш қўйилган товон билан машқлар; “арқонча” га тайёргарлик; “илонча”; оёқни 90⁰ га ёйиш; катта ташланишлар. Амалий машғулотларда

тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

4-амалий машғулот: Халқ сахна рақси назарияси ва услуби

Дастгоҳ олдида машқларни (экзерсис) ўргатиш услубиёти.
Дастгоҳ устида мураккаб ҳаракатлар (револьтад, “голубци”, “ўтиришлар”).
Дастгоҳ олдида комбинациялар тузишда турли халқлар ўзига ҳос хусусиятларини инобатга олиниши. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модул бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустаҳкамлаш);
- давра суҳбатлари (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);
- баҳс ва мунозаралар (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш)

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

№	Баҳолаш турлари	Максимал балл	Баллар
1	Амалий топшириқлар	1.25	0,5 балл
2	Мустақил иш топшириқлари		0,5 балл
3	Ассисмент тест		0,25 балл

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Намуна: “Маҳсус /” фанларида замонавий ахборот технологиялари’ни ўқитишда Sibelius дастурининг SWOT таҳлилини ушбу жадвалга туширинг

S	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг кучли томонлари	Тингловчилар сонининг чегараланганлиги, дарс жараёни ташкил этиш учун кўп имконият беради
W	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг кучсиз томонлари	Балетмейстерлик санъати фанига доир ўқув адабиётларни яратиш учун кўшимча дастурлар ўрнатиш талаб этилмоқда

О	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг имкониятлари (ички)	Оддий интерфейс, Microsoft Office пакети барча дастурлари билан боғланиш имконини беради
Т	Тўсиқлар (ташки)	Microsoft Office пакети лицензияга эга (қиммат нархи)

“ТУШУНЧАЛАР ТАҲЛИЛИ” МЕТОДИ

Методнинг мақсади: мазкур метод тингловчиларни мавзу буйича таянч тушунчаларни ўзлаштириш даражасини аниқлаш, ўз билимларини мустақил равишда текшириш, баҳолаш, шунингдек, янги мавзу буйича дастлабки билимлар даражасини ташхис қилиш мақсадида қўлланилади.

Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар машғулот қоидалари билан таништирилади;
- тингловчиларга мавзуга ёки бобга тегишли бўлган сўзлар, тушунчалар номи туширилган тарқатмалар берилади (индивидуал ёки гуруҳли тартибда);
- тингловчилар мазкур тушунчалар қандай маъно англатиши, қачон, қандай ҳолатларда қўлланилиши ҳақида ёзма маълумот берадилар;
- белгиланган вақт якунига етгач ўқитувчи берилган тушунчаларнинг тугри ва тулиқ изоҳини уқиб эшиттиради ёки слайд орқали намойиш этади;
- ҳар бир иштирокчи берилган тугри жавоблар билан узининг шахсий муносабатини таққослайди, фарқларини аниқлайди ва ўз билим даражасини текшириб, баҳолайди.

Намуна: “Модулдаги таянч тушунчалар таҳлили”

Тушунчалар	Сизнингча бу тушунча қандай маънони англатади?	Қўшимча маълумот
Слайд	бу тақдимотнинг бир вароғи бўлиб, ўзида матнларни, расмларни, аудио ва видео маълумотларни жойлаштириш имкониятига эга.	

Интерфаол тақдимот	иерархик тамойиллар бўйича тўзилмага келтирилган ва махсус фойдаланувчи интерфейси орқали бошқариладиган мультимедиали компонентлар тўплами.	
--------------------	--	--

Изоҳ: Иккинчи устунчага қатнашчилар томонидан фикр билдирилади. Мазкур тушунчалар ҳақида қўшимча маълумот глоссарийда келтирилган.

“Брифинг” методи.

“Брифинг”- (инг. briefing-қисқа) бирор-бир масала ёки саволнинг муҳокамасига бағишланган қисқа пресс-конференция.

Ўтказиш босқичлари:

1. Тақдимот қисми.
2. Муҳокама жараёни (савол-жавоблар асосида).

Брифинглардан тренинг яқунларини таҳлил қилишда фойдаланиш мумкин. Шунингдек, амалий ўйинларнинг бир шакли сифатида қатнашчилар билан бирга долзарб мавзу ёки муаммо муҳокамасига бағишланган брифинглар ташкил этиш мумкин бўлади. Тингловчилар томонидан танланган мавзу бўйича яратилган тақдимотини ўтказишда ҳам фойдаланиш мумкин

“Хулосалаш” (Резюме, Веер) методи.

Методнинг мақсади: Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар, муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айтилган пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантиқий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Хулосалаш” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жуфтликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлили қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари туширилган тарқатма материалларни

ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони атрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича тарқатмага ёзма баён қилади;

навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва мавзу

«ФСМУ» методи.

Технологиянинг мақсади: Мазкур технология иштирокчилардаги умумий фикрлардан хусусий хулосалар чиқариш, таққослаш, қиёслаш орқали ахборотни ўзлаштириш, хулосалаш, шунингдек, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Мазкур технологиядан маъруза машғулотларида, мустаҳкамлашда, ўтилган мавзунини сўрашда, уйга вазифа беришда ҳамда амалий машғулот натижаларини таҳлил этишда фойдаланиш тавсия этилади.

Технологияни амалга ошириш тартиби:

- қатнашчиларга мавзуга оид бўлган якуний хулоса ёки ғоя таклиф этилади;
- ҳар бир иштирокчига ФСМУ технологиясининг босқичлари ёзилган қоғозларни тарқатилади:

Ф	• фикрингизни баён этинг
С	• фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
М	• кўрсатган сабабингизни исботлаб мисол келтиринг
У	• фикрингизни умумлаштиринг

- иштирокчиларнинг муносабатлари индивидуал ёки гуруҳий тартибда тақдимот қилинади.

ФСМУ таҳлили қатнашчиларда касбий-назарий билимларни амалий машқлар ва мавжуд тажрибалар асосида тезроқ ва муваффақиятли ўзлаштирилишига асос бўлади.

Намуна:

Савол	Нима учун Sibelius дастурини билишимиз керак?
Ф – фикрингизни баён этинг;	
С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг;	
М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг;	
У – фикрингизни умумлаштиринг	

Топшириқ: Мазкур саволга нисбатан муносабатингизни ФСМУ орқали таҳлил қилинг.

III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

Мавзу 1. Хореография санъати ҳақидаги умумий тушунчалар ва унинг турлари. Илғор хорижий давлатлар хореография санъати билан синтезланиш жараёнлари.

Калит сўзлар: фолклор рақси, шакллантириш методикаси, ижро этиш қобилиятлари, халқ хореографияси.

Режа

1. Ҳаваскор гуруҳлари шаклланишининг тарихий босқичлари.
2. Фолклор рақсларини ўқитиш усуллари ва воситалари.
3. Репертуар тузиш манбалари.

1. Ҳаваскор гуруҳлари шаклланишининг тарихий босқичлари.

Халқ рақси мавзулар ва услублар билан бой ва турли хилдир. У ёки бу мамлакат табиати, турмуш тарзининг турли шарт-шартлари халқларнинг ижодига ўз таъсириини ўтказди ва бу рақсларда намоён бўлди.

Халқ рақси сахна рақсига қадар узоқ ривожланиш йўлини босиб ўтди, виртуоз техникаси тасвирий қиёфани яратди ва тажрибали хореографлар томонидан қайта ишланди, янги ранглар билан бойитилди, миллий руҳ сақланиб қолинди.

Халқ рақс санъати узоқ вақт ҳаваскорлик ижодининг оммавий шаклига айлантирилди. Кичкина гуруҳлардан тортиб минглаб рақс ансамбллари ва рақс театрлари халқ хореографик санъати намуналарини ўзида акс эттира бошлаган.

Замонавий фолклор санъати ўзига хослиги унга асрлар давомида ишлаб чиқилган анъанавий рақс маданиятини фаол равишда тарғиб қилиш, халқнинг маънавий ва эстетик бойлигини қандай рўёбга чиқариш, янгича жанр ва шаклларга янги ҳаётни янгила ва янгича ҳаёт тарзини бериш, янги

анъанавий анъаналарга эга бўлиш имконини беради. Хотин-қизлар ижодкорлигининг асосий вазифаси инсоннинг рассомини тарбиялашдир.

Бу вазифа рақс коллективи иштирокчиларига ҳам, шунингдек, ўқимишли бўлган томошабинга ҳам тарқатилади. Рақслар - нафақат бадиий, балки ижтимоий ва ижтимоий ҳодиса.

Саҳнада намойиш этилган рақс томошабиннинг эстетик татларига, унинг чиройли тушунчаларига, ғояларини тушунишга ва томошабинларда фолклор рақслари санъат асарлари билан бадиий мулоқотга эҳтиёж борлигига таъсир қилади. Томошабин рақсни ҳаяжонли иш деб билади ва уни замонавий замондошларнинг ҳис-туйғуларига мувофиқ бўлса, гўзалликнинг замонавий ғоясини қўллаб-қувватласа, таъсир қилади.

Рақс фолклор санъати санъат асари сифатида томошабиннинг фаол ижодий фаоллигини уйғотиши мумкин ва бу руҳий кучларни ишга солишни, ғояларни диққат билан англашни, ижодкор одамнинг шаклланишига олиб келадиган рақснинг бадиий тасвири тушунчасини тушунишни талаб қилади. Ушбу санъатнинг ривожланиши томошабиннинг хореография соҳасида қандай ўқимишли бўлишига боғлиқ.

Ҳаваскорлик ижодкорлиги 1920-1930 йиллардаги янги тарихий шароитларда кенг кўламли тараққиёт ва оммавий фаолият олиб борди. У эрда кўплаб танловлар, танловлар, халқ ижодиёти фестиваллари турли ҳаваскор ва профессионал рақс гуруҳларини ташкил этишга олиб келди.

Энг қизиқарлиси, турли республикаларнинг халқ рақслари, жумладан, Ўзбекистон (Тамарахоним томонидан тақдим этилган). Уларга миллий буюмларнинг мусиқий асари, фолклор оригинал фолклорлари ижро этган рақс сўзлашувининг ўзига хос хусусияти билан ажралиб турди. Миллий рақс, мусиқа, костюм ва оддий саҳна дизайни бу бирлиги, муносиб муваффақиятга эришишнинг сабабларидан бири бўлган театр мини-спектаклларини яратди. Фестиваллар натижасида, сўнгги пайтларда камдан-кам учрайдиган фолклор гуруҳлари ҳар бир клубда мажбурий ҳолга айланди. Олимпиада, концерт ёки

шоу бўлмаса, ўнлаб раққослар ёки фолклор ансамбллари иштирокисиз, хаваскорлик санъати билан ўсди.

Бу фолк рақсининг мисли кўрилмаган юксалиши ва гуллаш даври эди. Томошабинлар рақсга тушган одамларнинг ҳаётини тасдиқлайдиган қиёфасини эсладилар. Бадий ҳодиса бўлиб, фолклор санъати сиёсий ҳодиса бўлди.

Икки кучли оқим - миллий санъатга қизиқиш, айниқса, фолклор рақслари ва хаваскорлик санъатининг жадал ривожланиши фолклор рақсларининг америка ансамбллариининг янги шаклини туғдирди. Бирок, бу эрда ҳамма нарса хавфсиз эмас эди. Рақс гуруҳларининг раҳбарларини профессионал тайёргарлик даражаси жуда паст эди. Маълумотларнинг этишмаслиги, таълим бериш усуллариининг бошланғич пойдевори таълим бериш ва тайёргарлик ишларида тизимнинг этишмаслигига, репертуарни чеклашга олиб келди.

Халқ рақслари ижодининг натижаларини яхшилаш учун хореографларнинг профессионал рақс ансамблига фаол ёрдами, чуқур ўрганиш, халқ хореографиясининг ўзига хос намуналари бойлигини тўплаш, тизимлаштириш, сақлаб қолиш ва оммалаштиришга алоҳида эътибор қаратилди. Илмий экспедицияларни амалга ошириш, киноларда фолклор рақсларини тузиш, ўқув филмлари ва ўқув кўлланмалари, рақс мусиқий тўпламларини яратиш керак эди. Давра этакчиларининг ихтисослаштирилган ўқитиш вазифаси қўйилди. Уларнинг миллий, миллий хореографик репертуарига йўналиши энг ишончли туюлган эди. Яхшиланган услубий кўрсатма талаб қилиниб, махсус режалар ва дастурларга эҳтиёж бор эди, улар контингентнинг хусусиятларини ҳисобга олиб, шунингдек хореографияни ўзлаштириш учун асос сифатида классик машқларни мажбурий ўрганишни талаб қилди.

2. Халк рақсларини ўқитиш усуллари ва воситалари.

Давра етакчиларининг ихтисослаштирилган ўқитиш вазифаси қўйилди. Уларнинг миллий, миллий хореографик репертуарига йўналиши энг ишончли туюлган эди. Яхшиланган услубий кўрсатма талаб қилиниб, махсус режалар ва дастурларга эҳтиёж бор эди, улар контингентнинг хусусиятларини ҳисобга олиб, шунингдек хореографияни ўзлаштириш учун асос сифатида классик машқларни мажбурий ўрганишни талаб қилди.

Бир гуруҳдаги таълим ва тарбия ишларини иккита алоҳида қисмга (таълим ва тарбия) ажратиш ёки ижодий жараёндан ажратилган таълим ишларини эътиборга олиш тенденцияси, бу фақат маълум бир даражадаги профессионал билим ва кўникмаларнинг тўпланиши дегани, танқидга учрмайди.

Энг самарали, таълимнинг бирлиги ва бевосита ижод жараёнида тарбиялаш ва маҳоратга эгалик қилиш истаги пайдо бўлишини, бунга эҳтиёжни туғдириш ва уйғотилган қизиқиш асосида педагогик ва ижодий вазифаларни бирлаштирган мақсадга йўналтирилган ижодий ва ижодий жараёни амалга оширишдир. Ушбу шароитда, ҳаваскор коллеждаги ўқув жараёни инсонни тарбиялаш жараёнига айланади.

Амалий коллективда ўқув жараёнининг асосий шакли - иштирокчилар зарур билим ва кўникмаларни амалда қўллаш ва мустаҳкамлаш, шунингдек, ўқитувчи ва жамоа аъзоларининг шахсий мулоқотларини ўз ичига олган дарс-тайёргарлик, коллектив машғулотлардир. Амадор гуруҳларнинг иштирокчиларини ўқитиш жараёни таълимнинг умумий педагогик тамойилларига асосланади:

Фаолият;

Назария ва амалиётнинг бирлиги;

Аниқлик;

Мунтазам;

Маълумотни ўзлаштиришнинг кучи;

Шахсий ёндошув.

Шу сабабли, барча махсус фанларни ўрганиш юқори малакали ижрочининг тайёрлашнинг ажралмас қисми ҳисобланадиган, ривожланган ўқитиш тизимига эга бўлган профессионал кореография мактабларининг тажрибасига мурожаат қилиш жуда асосли. Ушбу фанларни билиш ҳаваскор жамоанинг бошлиғи учун зарур эмас, лекин бу шароитда ишни ташкил қилиш ва мазмуни бошқача бўлиши керак, чунки иштирокчиларнинг ижодий манфаатлари профессионал ижрочиларга қараганда бошқа йўналишларга эга. Шунинг учун нодавлат таълим бериш усули касбий тайёргарликдан фарқ қилади. Аслида ҳаваскорлик коллективларида ўқув жараёни бир хил кетма-кетликда давом этмоқда, аммо профессионал маҳоратга эга бўлиш ва репертуар ишлаб чиқиш ижодий қобилиятларни максимал ривожлантиришга боғлиқ.

Репертуарни танлаш, бадиий экспрессия воситаларини ўзлаштириш, ўқитишнинг турли шакллари ва усулларини қўллаш, касб-ҳунар мактаблари ва фольклор анъаналари тажрибасидан фойдаланиш, индивидуал ва кичик гуруҳлар билан коллектив дарсларни уйғунлаштириш ҳаваскор коллеждарда ўқув жараёнининг моҳиятини тушуниш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Ҳаваскор коллеждаги таълим ишларининг ўзига хослиги бадиий, ижро этувчи, умумий педагогик ва ижтимоий-психологик аспектларнинг органик бирлашмасидан иборат, бу нафақат юқори профессионал ва техник тайёргарликни таъминлаш, балки жамоа аъзоларининг умумий маданиятини ва эстетик ривожланиш даражасини шакллантиришни ўз ичига олади.

Хореографик санъатда самарали бўлиш учун қуйидаги усулларни қўллаш мумкин: оғзаки; Амалий; Визуал; Ишонил усули.

Халқ рақсининг хореографик жамоаси - болалар ва катталар орасида энг оммабоп ва сеvimли тадбирлардан бири. Халқ хореографиясини ўқитиш жараёнида ҳар қандай ёшдаги бола турли хил таассуротларни тўплайди. Халқ рақс санъати билан учрашиш сизни маънавий бойитишга, рақслар пайтида эстетик тажрибага эга бўлишга имкон беради, узоқ вақт ва доимо эслаб қолади, бола катталар каби, қайта-қайта таниш ҳис-туйғулар, ҳиссиётларни

ҳис қилишни истайди. Хореография санъатининг самарадорлиги учун таълим ва тарбия мақсадларида муаммо техникасини қўллаш яхши. Бошқача қилиб айтганда, ҳиссий ҳиссий ва жисмоний фаоллик фаоллашади. Халқ рақс жамоаси аъзолари ижодий жараёнда фаол иштирок этмоқда. Улар ҳаракатларни, рақс комбинацияларини яратади ва бирлаштиради, индивидуал ишлаш учун якка ва алдаш элементларини кашф этади. Ансамбл иштирокчилари ўзларининг билим ва кўникмаларини қўллашлари, кўрсатишлари, янги амалий кўникмаларга эга бўлишлари мумкин. Болалар, ўсмирлар ва катталар аъзоларининг ижодий ташаббусини, ҳомиладорларнинг истак ва истакларини амалга оширишда рағбатлантириш муҳимдир. Кўпинча ижодий хореографик муҳитга қўшилиб, рақс санъатининг мазмун жиҳатдан мазмунли томонларини тушуниш учун аналитик ишларнинг лидери билан фаол шуғулланиб, ансамбл иштирокчилари хореографнинг касбини танладилар. Улар хореография билан ажралиб турадилар, китоблар сотиб олиб, газеталар ва журналлардан балет раққослари, ансамбллари билан мусиқий материалларни тинглашади, махсус видео материалларни томоша қилишади ва ҳоказо. Усулларни оғзаки, амалий ва ингл. Сифатида ажратиш мумкин. Оғзаки усуллар тушунтириш, суҳбат, ҳикояга асосланган. Амалий - хореография маҳоратини ўргатишда. Болаларга таъсир қилишнинг муҳим усули - бу визуал усул. Ўқитувчи-этакчининг маҳоратини ошириш, унинг профессионал намоиши баъзан болаларни ҳайратда қолдиради, унга тақлид қилиш истаги пайдо бўлади. Шунинг учун ўқитувчи этарлича малакали ва мазмунли кўринишга эга бўлиши керак. Бу усул болаларни тарбиялашда жуда муҳим ва нафақат қуйи синфларда. Стажёрлар, қоида тариқасида, ўқитувчининг ҳаракатини бажариш техникасини такрорлайдилар, нафақат малакали ва мазмунли намоишларни, балки мумкин бўлган хатолар ҳам ўзларини ўзига олади. Болалар ҳаракатларни бажариш услуби ва табиатида ўқитувчиларига тақлид қилишади, баъзида қўллар, танани, бошни нусхалашади. Рақс гуруҳи ёки синфнинг иштирокчиларига кўра, ўқитувчининг билимлари, иш услуби сифатини аниқлаш мумкин. Шунинг

учун визуал тасвирлаш усули ёрдамида ишлашда намоён бўладиган камчиликларни бартараф этиш жуда эҳтиёт бўлиши керак [5, 37-39]. Ўқитувчи, ўқитувчи-хореограф, ижодий гуруҳнинг раҳбари, машғулот машғулотларида иштирок этадиган, этакчи гуруҳ дарси ёки индивидуал дарслар ўз ишларини ўз хоҳишига кўра қуриши мумкин. Ҳар бир нарса халқнинг рақсини муайян босқичда тайинланган вазифаларга боғлиқ. Умуман олганда, синфларни қуриш шакли мутахассислик фанлари фанининг дарслари тизими билан бир хилдир. (Классик рақс, ўқув классикаси, балет гимнастикаси, фольклор рақслари, замонавий рақс). Энг асосийси, машғулотлар машғулотнинг асосий мақсадига эришиш учун ишлайди - ижро этишнинг зарур фазилатларини ривожлантириш. Бунга зарур рақсларни мувофиқлаштириш, чидамлилиқ ва фольклор рақсларининг комплекс элементларини, ижро этишнинг мусиқийлигини ва бошқаларни ўз ичига олади. Турли рақсларнинг ҳаракатини ўрганиш уларнинг кўп сонли қисмлари билан аралаштирилмаслиги ёки кўпайтирилмаган бўлиши керак. Сиз беш-еттита асосий ҳаракатни, шу жумладан, рақснинг асосини белгилайдиган асосий қадам ёки ҳаракатни танлашингиз керак. Хореографик жамоада ўқитиш ва ўқитиш ишлари хореографик билим ва кўникмаларга эга бўлиш, хореография кўникмаларини такомиллаштиришда асосий фаолият ҳисобланади. Ўқув жараёнининг тўғри ташкил этилиши раҳбарга ҳаракатларни сифатли бажаришига имкон беради. Ўрганилаётган хореографик материални танлаш талабаларнинг ёшлиқ хусусиятларига, раҳбар ва ўқитувчининг маҳоратига ва таълимига боғлиқ. Барча ўқув жараёни, айниқса болаларнинг хореографик гуруҳида, ижрочиларни ўзларига берилган бадиий вазифаларни бажаришга мунтазам равишда, мунтазам ва мунтазам равишда тайёрланадиган тарзда қурилиши керак. Ўқув машғулотлари икки асосий бўлимдан иборат: 1) Поринг тренинги (хореографик синф). 2) Режиссорлик фаолияти. Фолк рақс жамоасида мажбуриятларни бажариш асосий фаолият тури ҳисобланади, чунки фаолиятнинг мақсади - иштирокчилар ўзларининг ўқитиш ва машғулотларда

олиб борадиган кўникмалари ва қобилиятларини намоён этадиган фольклор-хорорезсулотларини яратишдир. Аста-секинлик билан ишлаш учун рақсни яратиш технологияси, касбий билим ва композициялар бўйича маҳоратга эга бўлган махсус билимларни талаб қилади. Албатта, режиссёрнинг қобилияти, унинг ижодий тасаввури, янги, қизиқарли ва ўзига хос бир нарса кашф қилиш қобилияти бу эрда муҳим ўрин тутди. Халқ рақслари хореографик коллективда бадиий асарлари ўз хусусиятларига эга, чунки рақс рақси рақслар рақслари, рақслар, тасвирлар ва халқ хореографияси мавзуси асосида амалга оширилади. Болалар хореографик фольклор жамоасида директор хореография ишини яратади, унинг муаллифи [3, 34-51] Ҳодисани, ҳаракатни, раҳбарни - ёзувчи ва режиссори танлаш маълум ёшдаги иштирокчилар учун мавжуд фикрлар ва ҳиссиётларни ҳисобга олиши керак. Ҳар бир ишлаб чиқариш ўз-ўзига истикболли, долзарб ва қизиқарли фикрлар ва ғояларни ўз ичига олиши керак. Бундай ҳолда, халқ рақси ҳар доим характернинг энг яхши хислатларини, алоқа маданиятини ва бадиий таъмини келтириши керак. Ишни этказиб бериш уч асосий талабни - идеализация, санъат ва мавжудликни таъминлаши керак. Улардан бирортаси йўқ бўлганда, ишлаб чиқариш тўлиқ деб ҳисобланмайди. Рақс барпо этиш жараёни ўқувчиларнинг касбий ўсиши учун катта имкониятлар яратади. Стажерлик иши ўрганилган материалга онгли равишда муносабатда бўлиб, халқ рақслари соҳасида кучли маҳоратга эга. Халқ рақслари хореография коллективда репетиторлик қилиш керак:

- иштирокчиларининг ёши кўрсаткичлари;
- ўрганилаётган материалларга қизиқиш;
- рақснинг мазмуни;
- хореографик сўзлар;
- индивидуалликни очиб бериш имконияти;
- Амалий ва эмоционал имкониятлар. Аста-секин ва машқ иши муаммосиз концертга айланади.

Концерт жамоанинг рақс маҳоратини оширишнинг энг юқори шакли бўлиб, иштирокчилар эришган ютуқлари, ижодий ўсиши, хореография санъатида ўз қобилиятларини ва қобилиятларини намоёиш этишади. Болалар ва катталар хореографик фолклор рақс жамоаси болалар ва катталарнинг ижодий ассоциацияси бўлиб, уларнинг мақсади фолклор рақс санъатини ўрганиш, кейинчалик сахна концерти фаолияти давомида ўзлаштирилган маҳорат ва кўникмаларни намоён қилишдир. Ҳар бир ўқитувчи, ҳаваскор ижодий хореографик коллектив раҳбари, бир ёки бошқа усул билан эгалик даражасига қараб, ижодий жамоанинг иштирокчиларига таъсир ўтказишнинг муайян усулларида фойдаланишни афзал кўради. Кўпинча бу ишончли усул. Эҳтиёткорлик услуги вақти-вақти билан ишлатилмайди. Бу мақсадли, мунтазам бўлиши керак ва у самарали бўлади. Эҳтиёткорлик усули катта сабр-тоқат, таълим ва хушмуомалалик билан машғул бўлишни талаб қилади. Масалан, болалар баъзида ўқитувчиларини дарҳол англамайдилар. Бу, боланинг тинглаш ва тинглаш қобилиятидан келиб чиқади. Бу характернинг сифати боланинг алоқа маданиятида аста-секин ўсиб боради. Шунинг учун этакчининг ушбу усулдан фойдаланишда болаларга энг яхши педагогик кўникма ва севгини кўрсатиш керак. Боланинг шахсиятининг маънавий салоҳиятини ошириш, унинг фаолиятини ривожлантириш учун фойдаланиладиган шакл ва усулларни мунтазам янгилаш ва бойитиш муҳимдир. Ўқитиш функцияси шунингдек, ўзини ўзи бошқариш органлари - гуруҳдаги раҳбарлар, оқсоқоллар томонидан қабул қилинади. Коллекторда болалар учун ягона, ахлоқий жиҳатдан жозибали мақсадлар мавжудлиги коллективни бирлаштиради, уларни битта ижодий ритмга мослаштиради, бошга умумий, ҳақиқатдан ҳам қизиқиш билан қизиқади. Халқ рақси жуда нозик ва яхши ишлаб чиқилган имо-ишоралар ва дуруш тизимига эга. Ҳаракатлар ва элементларни ўрганиш ва ривожлантириш асосида, халқ рақслари шакллари ва ижро маҳоратини оширади. Кўриб турганимиздек, рақс материалларининг муваффақиятли ривожланиши учун ҳар хил ёш гуруҳлари иштирокчилари билан маҳорат қобилиятини шакллантиришнинг

турли хил усуллари ва усулларини қўллашингиз мумкин. Турли ёш гуруҳлари билан ишлашда ўқитувчининг юқори касбий муносабатларига асосланган мулоқот асосида қурилиши мумкин бўлган мулоқот услубини ишлаб чиқиш керак: Умумий сабабларга ғайрат билан қарайдиган дўстона мулоқот асосида; Баъзан, керак бўлганда, сиз авторитар тарзда алоқа қилишингиз мумкин. Алоқа турларини бирлаштириб, раҳбарни вазиятни назорат остига олишига ёрдам беринг. Аммо, ҳеч қандай ҳолатда, ўсмирларга нисбатан қўрқитиш ва ноқулайлик усулларини қўллаш мумкин эмас. Қабул қилинган машқлар сони уларнинг сифатига зиён этказмасликлари керак, бироқ айни пайтда узок вақт давомида бундай қилолмайсиз. Ҳар қандай ҳаракатни ўрганишнинг бошланғич даврида ҳаракатлар асимилацияланганлиги сабабли секинлашиши керак. Методик жойлаштириш ва мувофиқлаштириш мураккаблашиб бормоқда, тезлиги жадаллашмоқда. Мактаб ёшидаги болаларнинг когнитив фаоллигини ошириш учун турли йўналишлардаги болалар учун рақс ижодкорлиги ва хореография санъатидан фойдаланиш мумкин - рақс тарихи ҳақида санъат асарлари, этакчи рақс гуруҳлари ва хореографларнинг иши ва бошқалар. Масалан, ўсмирлик даврининг фарзандлари жуда ҳиссий, шунинг учун ишда ҳиссиётларни рағбатлантириш усулларини қўллаш керак: ўқитишда муваффақиятга эришиш, таълим беришда рағбатлантириш ва танқид қилиш. Халқ ижодиёти рақсларини ўқитиш методикасини ўзлаштириш, турли хил шакллар ва иш услубларини қўллаш орқали болалар хореографик коллективи раҳбарлари талабалар билан биргаликда ижрочилик кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантириш жараёнида юқори натижаларга эришишлари мумкин. Синф хонасида ўқитувчи нафақат хореографик санъатни ўргатиш, балки уни севиш, қадрлаш ва тушуниш учун ҳам ҳаракат қилади. Халқ рақслари хореография коллективи раҳбари махсус таълим олган ўқитувчи бўлиши керак, бу унга болалар билан етарлича юқори даражада дарс беришга имкон беради. Болаларнинг хореографик тайёргарлиги жараёнида муҳим бир нуқта - уларнинг локомотив аппаратларини шакллантириш ва ривожлантириш,

ҳаракат қобилиятларини ривожлантириш, келажакда сахнада бир ёки бир неча халқ рақсининг ёрқин палитрасини ўтказиш учун ҳаракатларни амалга оширишнинг характери ва услубини ўзлаштириш. Фарзандлардаги рақсларда "мактаб" маҳоратини шакллантириш ва ривожлантириш - бу ўқитувчидан ва у билан машғулот қилаётган кишилардан, кундалик иш, сабр-тоқат ва чидамлилик талаб қиладиган узоқ жараён дур. Шунинг учун халқ рақсининг ҳар бир дарси ҳар доим мақсадли ва методологик жиҳатдан қурилган бўлиши керак. Болалар ва ўсмирлар билан хореографик ишда деярли ҳар бир дарс янги материалларни ўрганишга жалб этилиши керак, чунки ушбу ёш тоифасидаги репертуар доимий равишда янгиланиб, кенгайтирилиб, янги рақслар билан тўлдирилиши керак. Ҳар бир дарсда талабалар янги нарсаларни ўрганишлари керак, шунда уларнинг ижодий ва билим фаоллиги йўқолиб қолмайди, балки ҳар доим ривожланади. Юқори малакали маҳоратга эга бўлган этуде иши муҳим рол ўйнаши мумкин. Халқ рақс ансамбли иштирокчиларининг маҳоратини ошириш ва такомиллаштириш ҳам турли халқларнинг рақс маданиятларини ўрганишга қаратилган. Ишлаш услуби рақс маҳсулоти ҳақиқий миллий хусусиятга эга бўлган ижодкорликнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Ушбу ёки бошқа одамлар учун хос бўлган характернинг ўзига хос хусусиятларини ифодалаш учун бу пластик восита. Рақсга тушиш тарзида раққослар халқни бу рақсни яратишга руҳлантирувчи ҳиссиётларни кўрсатишга интилишлари керак; Хурсандчилик, ноёб ижодий жараёндан қувонч. Ҳиссий ифодаланиш - муайян рақсни бажаришнинг аниқ йўлидур. Агар рақс сизни чиройли қилса, унда сиз рақсга тушасиз. Ўқитувчи-менежер болаларнинг ёшини, уларнинг маҳсус тайёргарлигини, ҳиссий ҳиссиёт даражасини, хореографик санъатга бўлган қизиқишини инобатга олган ҳолда, ўз фаолиятида энг мос усулларни қўллайди. Шундай қилиб, ҳар бир бошқарувчи ва ўқитувчи ўз иш услубига, ўз методологиясига ва талаблар тизимига эга. Ижодий жамоанинг ривожланиши, унинг ахлоқий асослари уларнинг характериға, қатъийлигига ва мазмуниға боғлиқ. Амалиёт шуни кўрсатадики, ўқитувчининг талаблари

юқори ва оқилона, унинг ишини ташкил этилиши, ансамбл аъзоларининг ахлоқий руҳи юксак. Аксинча, талаб даражалари пастроқ бўлса, жамоада ишлаш камроқ. Лекин, ҳар қандай ҳолатда, агар ўқитувчи талабларини тўғри шакллантирса ва муайян шартларга жавоб берса, у улар бўлиши кераклигини эсда тутиши керак: изчил, тушунарли, оқилона ва бажарилиши мумкин [5, 39]. Бадиий маҳоратни шакллантириш ва маҳоратини ошириш бўйича олиб борилган ишлар бўйича қуйидаги усуллар қўлланилади: • ҳаракатларни бажариш усуллари, миллий хусусиятлар ва миллий анъаналар ҳақида ҳикоя қилувчи методик тушунтиришлар; • Стажёрлар олдида "оёғидан" деб номланган усул ва ойна услуби; • ўқитувчининг сўзлари билан машқ бажариш ва ҳаракатларни амалга ошириш; Ҳаракат ва аралашмаларнинг таркибий қисми қисмларига жойлаштириш усуллари қўллаш; • ўрганилган материални мустаҳкамлаш - ўрганилаётган рақс материаллари доимий равишда такрорланиши ва такрорланиши керак, акс ҳолда рақс маҳорати ва малакасини ошириш юқори сифатга эга бўлмайди.

3. Репертуар тузиш манбалари.

Рақснинг манбаини танлаш бўйича тавсиялар.

Ҳар қандай методик шарҳ билан жиҳозланмаган рақс халқи фақат шу даврда ўқитувчининг хореографик хусусиятлари билан таниш бўлган коллективларда жуда аниқ бажарилди.

Сўнги йилларда чиқарилган рақс тўпламлари кўпинча "қаттиқ" манзилни кўрсатмоқда. Масалан, "Болалар рақси" тўплами ("Совет Россия" нашриёти), Россиянинг халқлар рақслари ("Арт" нашриёти) каби бир қатор тўпламлари қизиқ.

Халқ рақси маданияти ва унинг хусусиятларига оид батафсил тарихий мақола берилган нашрларни танлаш керак. Бизга миллий луғатнинг бажарилишининг ўзига хос хусусиятларини ўрганишга ёрдам берадиган методик материал керак.

Хонани тайёрлашда мен ушбу халқларнинг рақс , фольклор ва сахна асарлари, шунингдек, ҳар бир республиканинг турли ҳудудлари рақслари ҳақида батафсил маълумот бераман.

Сўнгги йилларда, туфайли халқ ишлаб чиқариш учун онлайн материаллар фойдаланиш имконияти учун - бошидан, ҳисоб сўровлар ичига хаваскор гуруҳлар турли хил олиниши мумкин бўлган сахна рақси, сиз, катта мажмуини топишингиз мумкин - муҳим таълим ва турли ижрочилиги таркибини ва ҳажмини эга бўлиши. бир маҳорат-бош балетмейстер, унинг профессионал маҳорат ва маданият бадиий гуруҳлар (айниқса болалар) муваффақияти учун асосий шарт-шароитлар орасида шундай Ўша пайтда, материаллар бир давлат, ҳар доим сифатини кафолат бермайди.

Рақс видеоларидан фойдаланиш.Рақсни олинган барча материаллар одатда солиштирилади, таҳлил қилинади. Биз бу ишни изланиш хусусиятига эга деб айтишимиз мумкин. Келинг, фиксинг масаласи ҳақида бир оз кўпроқ маълумотга эгамиз, чунки деталларнинг хавфсизлиги ва бунга боғлиқдир. Аввало, яна бир бор "хореографик матн" концепциясига қўшилаемиз. Бугунги кунда балетологияда энг мураккаб ва тортишувларга сабаб бўлган масалалардан бири бу уларнинг аниқ таърифини олмади.

Ҳар қандай матн каби, хореографик рақс ҳам зудлик билан ифода қилиш воситаларини, яни рақс иборалари, жумлалар ва даврларни яратадиган ҳаракатларни ўз ичига олади. Бироқ, адабий матн каби, бу асосий ифода воситаларидан ташқари сўзлар, уларнинг талаффузида эга, жумланинг тузилиши, белгилар:ундов ёки савол, вергул ва м., п., рақс матн ҳам уларга рақс мазмунини ошкор муайян семантик маъно бермоқ имконини беради ҳаракатларнинг ишлаш хусусиятларини ўз ичига олади. Шунинг учун, баъзи ҳаракатга лозим нафақат, уларнинг комбинацияларни , бу белгилари сўз жойлашуви, яни, рақс қўлга киритди, шунингдек белги, бир бутун бор эди, улар тартибда амалга оширилиши керак бўлган усул - рақс. Биз амалга оширади ва қандай бажариш учун, деб бажаради ким, деб айтиш мумкин, бу саволларга ҳар бир аралаш нусха ҳисобланади.

Ким бажаради. Бу саволга рақснинг бевосита ижрочилари ҳақида маълумотни ёзишни, ўқувчиларга кўрсатадиган маълумотларни, шунингдек, фольклор ташувчилари ҳақидаги маълумотга кўра, бу рақсни анъанага кўра ижро этганлар киради. Ва бу эрда бир-бирига мос келмаслиги мумкин, чунки бу рақс бир вақтлар фақат қизларнинг мулкига айланган бўлиши мумкин ва бугунги кунда уларнинг ташувчилари кекса аёллардир.

Нима қилади? Бу энг муҳим қисми. Қайси бир киши томонидан алоҳида қўлланилади. Ёзувнинг мақсади уни ёзганларга декодлашни талаб қилса, натижаси, салоҳияти муҳимдир. Агар рўйхатга олишнинг мақсади бошқаларни ўқиш кераклигини ҳисобга оладиган бўлса, унда ўқувчиларнинг эҳтимоли ва тайёргарлигини кўриш керак. Мисол учун, Венгриядаги давлат рақс ансамблида анъанавий тарзда рақсга тушишдан олдин, рассомлар минтақанинг рақсларини ёзадиган матнлар билан танишишади (Р.Лабан тизимидаги рекорд). Бу хореографик ёзувни билишни англатади. Буни мактабда ўргатинг, шунинг учун декодлаш билан боғлиқ муаммо йўқ. Муайян рўйхатга олиш тизими билан таниш бўлган одамлар бўлмаса, имзо ёзуви мантиқий эмас. Шу боис, ушбу босқичда кўпгина мутахассислар охириги пайтларда моддий тақдимотнинг бир мунча мунтазам равишда адабий шаклини қўллайдилар, бу график чизмалар ёки фотосуратлар билан белгиланади. Ҳар қандай сақланадиган фольклор материаллари таҳлил қилиниши мумкин, яни турли манбалардан олинган маълумотларни солиштириш, энг характерли элементларни ажратиш ва ҳ.к. Шубҳасиз, бу филмнинг фотосурати, иконавий ёки адабий бўлсин, бу саволга асосан жавоб беради ва бу масала бўйича бизнинг диққатимиз бироз ўзбошимчалик. Лекин, ҳар доим ҳам ишлаш билан бир таниш бўлмаса, ранги аҳамиятини инобатга олсак, биз фольклорни ўрнатишда ҳаракатнинг муайян элементларини қандай бажариш кераклигига алоҳида эътибор қаратишимиз керак, деб ҳисоблаймиз. уларнинг талаффузи, у ўзини намоён қилади.

Бундан ташқари, бу ҳикояни ёзадиган сўз ва интонация тили ҳам унинг билимига эга бўлганлиги сабабли, рақс ҳақида ижрочиларнинг ҳикояларини ёзиш қизиқарли.

В.И. Урал танланган рус халқ рақслари тўпламига кириш учун. Устинованинг сўзларига кўра, "бирон бир рақсни сахнада кўрмаган бўлсангиз ҳам, уни ёзиб олиш мумкин. Кўплаб раҳбарлар-хореографлар рақсларни ёзиб олишни яхши билишади ва уларни гуруҳларга муваффақиятли қўйишади.

Режиссор бу ҳаракатларни раққосларнинг тайёрлигига қараб бироз ўзгартириши мумкин; Режиссёрнинг тасаввурида маҳорат ва ижод билан бойитилган, рақсни ёзиш материаллари кўпинча уни янада қизиқарли қилади. Рақсни танлаш бошни жўрлигида жуда яхши билади. Биринчидан, рақснинг қисқача мазмунини бир неча марта ўқиб чиқишингиз керак. Бу рақс белгиларининг хусусиятларини тушунишга ёрдам беради, бу асосий фикрни, бу рақснинг характерини аниқ тушунишга имкон беради.

Кейин мусиқа билан танишишимиз керак. Бирор аккордеончи ёки пианистнинг яхши ишлаши билан кетма-кет бир неча марта тинглаш яхшидир. Шундан сўнг сиз рақс гуруҳини тўплай оласиз, келажакда ижрочиларни рақснинг мазмунини ўқиб чиқинг, унинг хусусиятлари, композициялари ҳақида гапириб, мусиқий қўшиқ айтишингиз, ижрочиларнинг либослари ва дизайнларини муҳокама қилишингиз мумкин. " Китобда таклиф қилинган каби рақсни ҳар доим ҳам қилиш мумкин эмас, шунинг учун санъаткорнинг келажакда ишлаб чиқаришини муҳокама қилишни таклиф қилиш ёки иштирокчилар орасидан санъаткор томонидан яратилган дизайнни таклиф қилиш мантиқийдир. Барча иштирокчилар бир филм ёки ўйин, ҳикоя ва тасвирларни томоша қилиш имконига эга бўлди, агар Хўш, мавзу танлаб рақс яқин. Шундан сўнг сиз ижрочиларни режалаштиришингиз ва шахсий рақс ҳаракатларини ўрганишга киришингиз мумкин. Рақснинг элементларини ўрганиш иши, албатта, мусиқа билан бирга бўлиши керак.

Бироқ, профессионал ансамбллардан олинган ҳар қандай ишдан узоқ, аматёр санъаткорларнинг кучи остида бўлиши мумкин. Рассомларнинг муайян таркиби учун муаллиф томонидан ҳисобланган рақс, уларнинг техник профессионал қобилиятлари, шунинг учун тўпланган ва ижро этилган рақс ажралмас бадиий иш бўлиб, ҳар қандай ўзгариш бу санъат асарининг йўқолиши билан таҳдид солади.

Амалда биз кўпинча таниқли рақсга айланадиган ўзгаришларга дуч келамиз. Шундай қилиб, кўплаб ижрочилар учун мўлжалланган рақс ҳаваскор жамоада кичикроқ миқдорда ўзгаради, бу эса композицияни қизиқни ўзгартиради. Баъзан эркаклар партиялари аёлларга айланади ёки аёллар томонидан бажарилади, мураккаб техник элементлар ўрнини содалаштирадилар. Натижада шунга ўхшаш ўзгаришлар ва ўзгаришларга эга бўлган рақс фақат асл манбага ўхшашдир.

Бироқ, мана шу манбага мурожаат қилган лидер, профессионал сахна санъати ва унинг муаллифи олдида масъулият даражасини тушуниш керак. Фақатгина уларнинг имкониятларини тўғри баҳолашда коллективлар ижодий ўсишни, эстетик ва профессионал-хореографик таълимни таъминлашга имкон берадиган репертуарни танлаши мумкин, бу санъат билан мулоқот қилишдан ҳақиқий қониқиш ҳосил қилади.

Фолклор гуруҳлари репертуарининг шаклланишининг яна бир манбаи фолклор, фолклор ижодкорлиги.

Ҳар қандай ихчамгина яшовчи этник гуруҳ ҳудудида деярли рақс ансамбли ёки миллий рақс маданиятининг анъаналарини сақлаб қолган ва ривожлантириб, халқ манбаларига ғамхўрлик билан эҳтиёткорлик ва ҳурмат билан қарайдиган, замонавий тенденциялар ва таъсирлардан ҳимоя қилувчи этнографик ёки фолклор режасининг қўшиқ ва рақс жамоати мавжуд.

Шу билан бирга, фолклор рақсининг бойлиги ҳаминша ҳаваскор жамоалар томонидан муваффақиятли ва самарали фойдаланилмайди. Маълум бўлишича, хореографлар фолклор намуналарига эмас, балки сахнада рақсга тушишади.

Кўпинча жамоалар раҳбарлари тўла ҳақиқий халқ санъати ўрганилмаган. янгилар жумладан кўп директорлари, халқ оғзаки ижоди асосида ўз оригинал спектакллари яратиш дарҳол бошлаш, унинг тарихи ва бугунги тасаввур ёмон. Бу миллий намунадаги бир ўрганиш билан бошланиши, жараён сценизаци халқ рақс бузилади. фолклор хақида режиссёрлар эътибор ва фақат ташқи сизнинг хонада рақс оятларини юбориш, лекин умумий кишилиқ хусусиятлари хос, ички эмас. Баъзан маҳаллий материаллар жиддий ўрганиш, турли ҳаракатлар, техник ва ҳар доим ва халқлар рақслари фокуслар бир ўзбошимчалиқ билан аралашмаси билан ўзгартирилади. Ҳар бир лидер фолклор рақсини саҳналаштиришга ижодий ёндошишнинг назарий билимлари ва амалий кўникмаларига эга бўлиши керак.

Маҳаллий хореографик материалларни ўзлаштириш бутун жамоа учун ажойиб иш бўлиб қолиши керак. Ўзининг халқи маданияти ва тарихи билан танишиш, унинг эрини ёшлар учун қизиқиш фақат қизиқарли фаолият эмас, балки таълимий ҳамдир. Бу ватанпарварлик туйғуларини туғдиради, уфқни кенгайтиради. Бу бадий қадриятларни идрок этиш ва яратиш қобилиятини шакллантирувчи, пайдо бўлаётган шахсларнинг ижодий характерига таъсир қилувчи фаол ва шерик яратувчи фаол жараёндир.

Назорат саволлари :

1. Ҳаваскор фолклор санъатининг ривожланиши бошланганда?
2. Ҳаваскор ва профессионал тайёргарлик ўртасидаги фарқ нима?
3. Халқ рақслари ҳаваскор жамоасининг репертуарини яратиш учун қайси манбалардан фойдаланиш мумкин?

Асосий адабиётлар

1. Гусев Г.П. Методика преподавания народного танца. М., 2003, 2004.
2. Зацепина К. и др. Народно-сценический танец. М.,1976.
- 3.Ткаченко Т. Народные танцы. М., 1975.
4. Ткаченко Т. Народный танец. М., 1971.

Интернет- сайтлари

1. www.garmonia.fili.narod.ru
2. www.plie.ru
3. www.Ledyah.Org.ru
4. www.dancerussia.ru
- 5.www.knowledge.allbest.ru
6. www.Studfiles.ru

2- мавзу; Ўзбек рақс санъатининг тарихи ва асосчилари.

Режа:

1. Ўзбек рақсининг тарихий асослари.
2. Ўзбек рақс санъатининг асосчилари Уста Олим Комилов ва Тамара Хоним ижодлари.
3. М.Турғунбаева, Розия Каримова ижодлари ва узбек рақс санъатига қўшган ҳиссалари .

Таянч сўзлар : рақс , композиция , пластика, усул , дойра ,катта уйин , лязги.

Рақс – санъат тури бўлиб, мусикага монанд ритмик тана ҳаракатларида намоён бўлади. Рақс турли маданиятларда мавжуд ва ҳиссиётлар, ижтимоий алоқаларни билдириш шакли сифатида ижро этилади. Раққос(а)нинг гармоник тана ҳаракати ва ҳолатлари, пластик ифодавийлиги ва юз имо-ишоралари, ритм, темп, композитсия орқали образ яратиш рақснинг асосий воситасидир. Инсоннинг меҳнат жараёни ва борлиқдан олган эмотсионал таассуротлари билан боғлиқ ҳолда юзага келган. Дастлаб қўшиқ ва сўз билан боғлиқ бўлиб, кейинчалик мустақил санъат турига айланган. Рақс асрлар давомида такомиллашиб, барқарор шаклларга эга бўла борган. Ижрочининг либоси рақс образларига аниқлик беради.

Ҳар бир халқнинг рақс анъаналари, ижро услуби, пластик тасвирий воситалари бўлиб, улар тарихий, ижтимоий ва географик шароитлар таъсирида таркиб топиб ривожланган. Рақс халқ маросимлари, байрамларининг таркибий қисмидир. Улар билан боғлиқ ҳолда хоровод ва маросим ўйинлари пайдо бўлган. Хороводлар аста-секин маросим ўйинларидан халос бўлиб, халқ турмушининг айрим томонларини акс эттира бошлаган. Халқ рақсида овчилик, чорвачилик, деҳқончилик ва ҳунармандлик билан боғлиқ мавзулар, шунингдек, халқнинг босқинчиларга қарши кураши ва лирик кайфияти ўз аксини топган.

Рақс муסיқа билан узвий боғлиқ, муסיқа мазмунини образлар воситасида очиб беради. Халқ рақсларида ритм муҳим бўлиб, у муסיқада ўз ифодасини топади, оёқ, кўл, бош ва тана ҳаракатлари умумий ритмга бўйсунди, бир-бири билан боғланади. Ўзбек рақслари мазмунини ифодалашда ижрочилар тепки, қарсақ, зангдан ҳам фойдаланади. Айрим рақслар рўмол, пиёла, қадах каби буюм билан ижро этилади, баъзан ижрочи халқ чолғу асбоблари (қайроқ, доира, ноғора ва ҳ.к.) да ўзига ўзи жўр бўлади. Ғарбий Европа халқлари рақсида, асосан оёқ ҳаракатлари муҳим бўлиб, кўл ва тана ҳаракатлари унга жўр бўлади. Шарқда эса кўл ва тана ҳаракатлари пластик ифодавийликнинг асосий воситаларидир. Саҳнавий рақс халқ ижодига таянади, унинг мероси ва ўзига хос фазилатларини сақлайди ва ривожлантиради. У дастлаб Юнонистон, Ҳиндистон ва бошқа мамлакатларда пайдо бўлган. Халқ рақслари асосида таркиб топган профессионал рақслар юксак даражада ривожланиб, турли рақс тизимлари (хусусан, Европа ва шарқ мумтоз рақслари) қарор топган.

Европа профессионал рақс санъатининг ривожланишига Юнонистон ва Рим рақс санъати салмоқли ҳисса қўшди. Ўрта асрларда Европада жонглёр, шпилман ва скоморохлар ижодидагина профессионал рақснинг илк кўринишлари намоён бўлди. 15—16-асрларда морески, баллафигурато номли сюжетли рақслар расм бўлиб, рақс ҳақида рисола ва дарсликлар яратилди. 17—а.да балет рақс спектакллари юзага келди ва рақс санъати янги техника билан бойиди. 20-аср бошида эса "модерн" (ритмопластик) рақси пайдо бўлди. 40—60-йилларда Европа ва АҚШ да концерт ижрочилигига мўлжалланган кичик хореографик асарлар, эстрада рақс ривож топди.

Марказий Осиё, жумладан, Ўзбекистон худудида топилган қоя тош тасвирлари археологик топилмалар бу ерда рақс жуда қадимлигидан гувоҳлик беради. Ўзбек рақс санъатининг қадимийлиги, шакл ва турларининг бойлиги аجدодларимиз асосан деҳқончилик ва ҳунармандчилик билан боғлиқ бўлганидан келиб чиққан. Зардуштийларнинг муқаддас китоби "Авесто"

давридаёқ рақс санъати шаклланиб, халқ ва профессионал рақс — икки йўналишда ривожланишга киришган эди. Юнон — Бактрия подшолиги даврида (мил, ав. 4—3-асрлар) Турон рақс санъатининг даражаси Юнонистон, Византия, Ҳиндистон ва Хитой рақси билан баҳслашишига имкон берган. Шаҳар маданиятининг ривожланиши туфайли бу санъат янада мазмундор ва ранг-баранг бўла боради. 4—8-асрларга келиб Ўзбекистоннинг Самарқанд, Бухоро, Шаҳрисабз ва Тошкент каби шаҳарларидан рақс усталари Буюк ипак йўллари бўйлаб Рум, Миср, Ғарб ўлкаларигача, Шарқда Хитой, Корея ва ҳатто Япониягача бориб, ўз санъатларини намойиш этадилар. Чунончи, Хитойда аждодларимизнинг "Хусюаньбу" рақси машҳур бўлган. Шоир Юан Чжан (776—831) ва бошқалар мадҳ этган.

Мусулмонлик даврида ҳам Ўзбекистон сарҳадларида турли тараққиёт босқичларида пайдо бўлган. Рақслар, ўйинлар бир-бирига таъсир кўрсатиб, ёнмаён яшаб келган. Шу боис шаҳар ва қишлоқларда ўтказилган тўй, байрам ва маъракалардаги "Бешқарсак" каби қад. ўйинлар ҳам, "Катта ўйин", "Лазги", "Кема ўйин", "Ашшадароз" сингари катта умумлашмага, рамзий тимсолларга эга. Рларни ҳам, жанговар ўйинларни ҳам учратиш мумкин бўлган. 9—12-асрлардаги Уйғониш даврида рақс санъатида ҳам чинакам кўтарилиш юз берган, кўпгина қадимий. Рақслар тикланиб, наврўз, меҳржон ва сада байрамларида намойиш қилинган. Абул Файз Байҳакийнинг ёзишича, ўша даврда биргина Термиз шаҳрининг ўзида юзлаб санъаткорлар бўлиб, Амир Маъсудни кутиб олиш учун Термиздан 300 дан зиёд санъаткор Амударё бўйига келган экан. Бухоро, Гурганж, Кеш ва бошқа шаҳарларда ҳам рақсга эътибор баланд бўлган. Хоразмда Абул Аббос Маъмун хукмронлиги даврида (1003—1017) рақс санъати яхши ривожланган.

Рақс санъати, айниқса, Амир Темур ва темурийлар салтанатида раванқ топган. Унда хотин-қизларнинг ўрни катта бўлган. Ранг-баранглик, тарихий қатламлар рақсда яққол кўзга ташланган. Олов атрофидаги ўйинлар, Анахита ва Рустам тимсолларига бағишланган ўйинлар, мақом рақслари, "Арғуштак"

каби рақслар шу жумладандир. "Муножот", "Танавор", "Лазги" рақслари ҳам айнан шу даврда малакали ижрочилар дастуридан мустаҳкам ўрин олган. 15-асрнинг 2-ярми ва 16-аср бошида Саййид бадр, Тохир чакка, Моҳчучук, Мақсудали, Катта Моҳ, Кичик Моҳ лақабли рақс усталари шуҳрат қозонди. Бу даврда рақс санъати халқ рақси ва малакали рақс йўналишида ривожланди.

Бухоро амирлиги, Хива ва Қўқон хонликлари вужудга келгач, рақс санъатида ҳам ўзига хос услублар майдонга келди. Бу даврда жаҳолат, мутаассиблик кучайгани сабабли рақс санъатида ўсмир болалар ва йигитлар етакчилик қилган. Аёллар рақси эса созанда (Бухоро амирлиги), халфа (Хива хонлиги) ва яллачи (Фарғона водийсида) деб юритилган аёл санъаткорлардан иборат ихчам тўдаларнинг театрлашган дастурларида ривожланиб, ичкариларда уюштириладиган зиёфат ва базмларда кўрсатиб келинган. Эркакларнинг йиғинларида раққосалар хуфиёна қатнашганлар.

20-асрда рақс санъати Бухоро рақси, Хоразм рақси, Фарғона рақси йўналишида; замонавий сахна талаблари асосида қайта ишланган сахнавий халқ рақси сифатида: миллий рақс унсурларидан фойдаланган балет спектакллари тарзида ривожланиб келди. Мазкур йўналишларнинг ҳар бири аср давомида бир неча тарихий босқични босиб ўтиб, ўз шаклишамойили, мазмунига эга бўлди. Бир қатор давлат ва халқ рақс жамоалари жаҳонга танилди. Бунда Ҳамдамхон, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Уста Олим Комилов, Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Гавҳар Раҳимова, Розия Каримова, Қундуз Миркаримова, Карим Раҳимов, Қодир Мўминов, Маъмура эргашева, Юлдуз Исмашова, Шокир Аҳмедов, Гавҳар Матёкубова, Рушана Султонова, Дилафрўз Жабборова, Қизлархон Дўстмуҳамедова, Малика Аҳмедова каби рақс усталарининг хизмати катта.

Мустақиллик даврида рақс санъати янада тез суръатлар билан ривожланмоқда. 1997-йил 8-январда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг "Ўзбекистонда миллий рақс ва хореография санъатини

ривожлантириш тўғрисида"ги фармони ва мазкур фармонни бажариш юзасидан Вазирлар Маҳкамасининг ўша йили 25-февралда 101-қарори чикди. Шу асосда М. Турғунбоева номидаги "Ўзбекрақс" ижодий бирлашмаси ташкил топди, бирлашма қошида махсус жамғарма тузилди. Хореография билим юрти негизида эса Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби барпо этилди. "Ўзбекрақс", "Ўзбекнаво" ижодий бирлашмалари таркибидаги ансамбллар, халқ рақс меросини ўрганиш ва тиклаш асосида янги рақслар яратиш, анъанавий рақсларни асраб-авайлаш ва муносиб даражада намойиш этиш, ёш раққос ва раққосаларни тарбиялаб етиштириш бўйича олиб бораётган ҳаракатлари ижобий натижалар бермоқда. Миллий рақс ижрочилиги бўйича М. Турғунбоева номидаги мукофот таъсис этилган. Бир қатор давлат ва халқ рақс ансамбллари рақс усталари жаҳоннинг турли мамлакатларида бўлиб, ўзбек рақс санъатини намойиш этмоқдалар.

Уста олим Комилов

(1875-1953)

Созанда доира, ноғора, чанг, миллий куй, усул ва рақслар билимдони, педагог, ўзбек шнавий рақс санъатининг асосчиларидан. Меҳнат Қаҳрамони (1932), Ўзбекистон халқ артисти (1937). Марғилонда Масаид отадан доира чалишни ўрганган. Дастлаб Марғилон яллачилари, созандаларга жўрнавозлик қилиб, тўй, сайил, кейинчалик чойхоналарда хизмат қилган. Ўзбек давлат консертетнографик труппаси 1929 йилдан Ўзбек давлат мусиқали театри, 1939 йилдан Ўзбек давлат опера ва балет театри да доирачи; рақс студиясида дарс берган

У.О.Комилов ўзбек рақс санъати ривожига катта ҳисса қўшган. У тўплаган ва ўзи яратган ўзбек рақси усуллари раққосалар учун асосий қўлланма бўлиб қолди. У.О.Комилов Тамарахоним ва М. Турғунбоева каби раққосалар устозидир. Тамарахоним билан ижодий ҳамкорликда қад. ўзбек

рақсларини сахналаштирган, уларнинг айримларини раққосалар ансамбли ижросига мослаштирган "Занг", "Гул ўйин", "Садр", "Даромади гул ўйин" ва , янги "Пилла", М. Турғунбоева билан "Пахта", ўзи "Тантана" рақсларини яратган. "Фарход ва Ширин" Хуршид песаси; В. Успенский, Г. Мушел мусикаси "Гулсара" К. Яшин, М. Мухамедов; Р. Глиер спектаклларига рақслар сахналаштирган, "Пахта" Н. Рославетс, 1933, "Шоҳида" Ф. Тал, 1939 балетларини сахналаштиришда қатнашган.

У.О.Комилов ижросидаги халқ дойра усулларининг купи И л. Акбаров "Дойра усуллари", 1952- В. Успенский, Е. Романовскаялар томонидан ёзиб олинган. У.О.Комиловнинг ижро услуби зарблар жилвадорлиги ҳамда тембр воситаларининг хилмахиллиги билан ажралиб туради. Т. Иноғомов, К. Азимов, А. Тўйчиев ва бошқа доирачиларга устозлик қилган.

Москвада ўтказилган миллий театрлар олимпиадасида 1930-1937 йили қатнашган ўзбек санъати декадаси декадада ижро этилган "Сайил ва колхоз тўйи" инссенировкасининг яратувчиларидандир. У.О. Комилов доиранинг бой ифода имкониятларини чет мамлакатларда ҳам намойиш қилган. Тамарахоним ва бошқа билан биринчи халқаро рақс фестивалида ғолибликка эришган Лондон,1935 ва унинг кафтларидан олинган гипс нусха Англияда Алберт Хомс сақланади. Фарғонадаги 1мусиқа мактаби, Тошкент ва Марғилондаги кўчалардан бирига У.О.Комилов номи берилган.1953-йили Тошкент шаҳрида вафот этган.

Тамарахоним

(1906-1991)

Асл исми ва фамилияси Тамара Артёмовна Петросян [1906.29 ҳозирги Янги Марғилон шаҳарчаси— кўшиқчи ва раққоса, балетмейстер, ўзбек профессионал рақси асосчиларидан. Ўзбекистон халқ артисти (1932). Москва театр

техникумида ўқиган (1923—24). Ёшлигидан санъатга қизиққан: дастлаб

Марғилон, Фарғона аёллари орасида рақсга тушиб, кўшиқ айтган. Юсуфжон кизик Шакаржонов, Уста Олим Комиловлардан ўзбек рақс ҳаракатларини, Ҳамза, К. Станиславский, Немирович Данченко ва бошқалардан кўшиқчилик, актёрлик маҳоратини кунт билан ўрганди. Саҳна фаолиятини 1919 й. Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий труппасида бошлаган. Кейинчалик Юсуфжон кизик труппасида ишлаган. 1921 — 22 йиллар Тошкент рус опера ва балет театрида, 1924 йилдан Муҳиддин Қориёқубов раҳбарлигидаги концерт труппаси 1926 йилдан Ўзбек давлат консертетнографик ансамбли, 1929 йилдан Ўзбек давлат мусиқали театрида фаолият кўрсатган. 1925 й. Парижда бўлиб ўтган Жаҳон безак санъати кўрғазмасида М. Қориёқубов билан биргаликда иштирок этиб, ўзбек санъатини илк бор Европада намойиш этган. Тамарахоним ўзбек лапар ва ялла намуналарини саҳнавий ижро шароитига мослаштириб, янгича ифодавий воситалар мимика, рақс, диалог ва бошқалар билан бойитиб, улар негизида бир неча кичик мусикий инссенировкаларни яратди, миллий оммабоп эстрада санъат ривожига асос солди. Тамарахоним ижросидаги кўшиқ ва лапарлар "Лолахон", "Қорасоч", "Билагузук", "Ойижон", "Фабриканинг йўлидан", "Гулёр", "Етимлар йиғиси", "Туйғуной", "Ерк болалари" ва бошқалар "Синахирож", "Дилхирож", "Қаринаво", "Усмония" сингари рақслари халққа манзур бўлган.

1925—29 йиллар Андижон, Қўқон, Самарканд театрларида саҳналаштирилган мусиқали драмаларда Ҳалима Ф. Зафарий, "Ҳалима" Ширин Хуршид, "Фарҳод ва Ширин" Гулчеҳра У. Ҳожибеков, "Аршин мол олон" сингари ролларни ижро этди. 1929—34 йиллар Самарканддаги Ўзбек давлат мусиқали театри, 1931 театр Тошкентга кўчирилганда, 1934—35 йиллар Хоразм театрида ишлади. 1934 йили М. Яновскийнинг "Ференжи" балетида Индра ролини ўйнади. Ўзи ташкил қилишда қатнашган республика балет мактаби 1935—47 йиллар Тамарахоним номи билан юритилган. 1935 й. Лондонда бўлиб ўтган биринчи халқаро халқ рақси ва мусиқа санъати фестивалида Уста Олим Комилов, Тўхтасин Жалилов, Абдуқодир Исмоиловлар билан қатнашиб олтин медал олишга сазовор бўлган. 1937 й.

Москвада бўлиб ўтган биринчи ўзбек санъати декадасида ҳам иштирок этган. 1936—41 йиллар Ўзбек давлат филармонияси, аynи вақтда, Ўзбек давлат мусикали театри 1939 йилдан Ўзбек давлат опера ва балет театрида рақоса ва балетмейстер. 1941—69 йилларда Ўзбек давлат филармониясининг мусика ансамблида бадий раҳбар, балетмейстер ва актриса, Тамарахоним 2жаҳон уруши йилларида концерт бригадалари билан армия қисмларида хизмат килди. Тамарахоним қайси халқ кўшиқ ва рақсини ижро этмоқчи бўлса, ўша халқнинг тарихи, этнографияси, маҳаллий урфодатлари, санъати ва маданиятини батафсил ўрганиб, сўнг ижро этган. Унинг ижросида "Ерта билан" кўкочча, "Яллама ёрим" марғилонча, "Омонёр" андижонча, "Фарғонача рақс", "Бухороча рақс", "Мавриги", "Лазги" хоразмча, "Бибижон" туркманча, "Янги ой" мўғулча, "Никоҳ тўйи" грузинча, "Ешикни қоқма" озарбайжонча, "Гулизор" туркча "Чандо" индонезча, "Хумор кўзлар", "Бинти шалобия" арабча, "Бандай тоғи" японча, "Чўпон рақси", "Торази" корейсча, "Ширин забон" афғонча, "Нилуфар" хиндча, "Паризодой" қирғизча, "Жўра жоним" тожикча, "Гармончи" татарча, "Ой да Галя и Султан" украинча каби 500 дан ортиқ кўшиқ ва рақслар 86 тилда янграган. У устози Ус т а Олим Комилов билан кўплаб ўзбек халқ рақсларини саҳналаштириб, ўзига хос аёллар ва эркаклар рақси ҳаракатларини мужассам этган услубини яратди, янги замонавий рақслар, театрлашган рақс сюжетларини, янги хореографик композитсияларни "Гул ўйин", "Садр", "Занг", "Пилла", "Кема ўйини" каби ижод қилди. У ўзбек халқ рақс ҳаракатлари билан Европа мумтоз балет рақслари ҳаракатларини уйғунлаштирувчи дастурлар "Баҳор", "Наво", "Қизил ва оқ атиргуллар уруши" ва бошқалар яратди, булар миллий ўзбек балетини юзага келишида, миллий хореографияни ривожлантиришда муҳим омил бўлди. У биринчи ўзбек балетларидан "Гуландом" Е. Брусиловский, 1938 либреттосини Уйғун ва М. Яновскийлар Рақсбилан биргаликда яратди, уни саҳналаштириб, бош ролни ўзи ижро этди. М. Турғунбоева, Г. Раҳимова, Р. Каримова, Г. Маваева, Ҳ. Комилова, И. Окилов, Л. Петросова кабилар Тамарахонимнинг шогирдларидир. Тамарахоним. Франция, Норвегия,

Германия, Италия, Туркия, эрон, Ҳиндистон каби давлатларда гастролда бўлган. Тошкент ш. кўчаларидан бири ўзи яшаган кўчага Тамарахоним номи берилган. Тошкентда Тамарахоним уй музейи фаолият кўрсатмоқда. Вафотидан сўнг "Буюк хизматлари учун" ордени билан 2001-йил мукофотланган.

Мукаррам Турғунбоева

(1913-1978)

Раққоса, балетмейстер, ўзбек оммавий сахна рақсининг асосчиси. Ўзбекистон халқ артисти (1937), Халқ артисти (1959). Фарғонада туғилган. 1931 йилдан Тошкентда 1929-1933 йиллар ўзбек давлат мусиқали театри қошидаги рақс студиясида ўқиган. 1929 йилдан Самарқанд давлат мусиқали театрининг ёрдамчи труппасига келган. 1931 йилдан Ўзбек давлат мусиқали театри ҳозирги Навоий номидаги опера ва балет театрда солист, балетмейстер. Биринчи ўзбек балетларини яратишда қатнашган Н. Рославеснинг "Пахта", 1936; Ф. Талнинг "Шоҳида", 1939; С. Василенконинг "Оқбилак", 1946 ва бошқалар ва уларда етакчи ролларни ижро этган. Ўзбек рақс фольклори тўпловчиларидан. Рақсларни сахналаштиришда халқ анъанавий рақсларини замонга мослаган. "Баҳор" рақс ансамбли ташкилотчиси ва бадий раҳбари 1957 йилдан. 1947 йилдан Театр миллий рақс ва хореография билим юртида педагоглик қилган. Турғунбоева "Танавор", "Занг", "Катта ўйин", "Баёт", "Ғайратли қиз" ва бошқа умумий рақсларни, "Дилхирож" якка рақсини ижро этган. "Баҳор" ансамблига, "Ўзбек рақс" миллий рақс бирлашмасига, Тошкент кўчаларидан бирига Турғунбоева номи берилган. Давлат мукофоти 1946, 1951, 1973, Ҳамза номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти 1967 лауреяти. "Буюк хизматлари учун" ордени билан 2001-йили мукофотланган .

Санъат сўзи арабча бўлиб, “Яратмоқ” маъносини билдиради. Бу ўринда “санъатинг коргоҳи” дейилганда бутун олам назарда тутилиб, Аллоҳнинг яратикларининг олий даражадаги гўзаллик эканлиги айтилмоқда ва бу оламдаги ҳар бир лавҳа, яъни ҳар бир яратик Илоҳий ҳисоб-китобга асосланганлиги учун ўз жойини ўзгартирмайдиган юлдуз каби собит, ҳикматли эканлиги баён этилмоқда.

Розия Каримова ҳаёти ва ижоди. (1916 -2010)

Розия Каримова ўзбек балет актрисаси, раққоса, балетмейстер ва хореограф.

Ўзбек балет актрисаси, раққоса, балетмейстер ва хореограф Розия Каримова 1916 йилда Қозонда туғилган. Самарқанддаги Ўзбек Давлат мусиқали драма театри студиясида таълим олиб, 1930 йилдан шу театрда ўз фаолиятини бошлади ва лирик рақслар билан бир қаторда драматик ролларни ҳам ижро этди.

Анорхон (К. Яшин, «Ўртоқлар», 1932), Асал (К. Яшин «Гулсара» 1935), Осиё (У. Ҳожибеков, «Аршин мол олон», 1936) каби образлар актриса ижодининг илк маҳсулидир. Шундан сўнг, 1934—1949 йилларда Тошкентдаги мусиқали театрда, 1949—1953 йилларда Алишер Навоий номидаги Опера ва балет театрида Гуландом (Е.Брусилловский, «Гуландом»), Оқбилак (С. Василенко, «Оқбилак»), Фраскита (Ж.Бизе, «Кармен»), Кумуш (М. Ашрафий, С. Василенко, «Бўрон») каби партияларни ижро этиб, «Ўртоқлар», «Бўрон», «Гулсара», «Улуғбек», «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва

Мажнун» каби опера асарларидаги рақсларни сахналаштирди ва ўзи улардаги ёлғиз (яккахон) ўйинларни ўйнади.

Шунингдек, Комил Яшиннинг «Ўртоқлар» операсидаги рақсларни Олма ота театрида сахналаштирди. Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқали драма ва комедия театрида балетмейстер, 1935—1960 йилларда шу театрда яккахон раққоса бўлиб, «Нурхон», «Фарҳод ва Ширин», «Равшан ва Зулхумор», «Тоҳир ва Зухра», «Офтобхон», «Оқ нилуфар», «Зафар» ва бошқа бир қатор спектакллардаги рақсларни сахналаштирди ва улардаги яккахон рақсларни моҳирона ижро этди.

Розия Каримова «Андижон самоси» (ялла), «Катта ўйин», «Гул ўйин», «Сафти уфори» ва бошқа миллий рақсларни ҳам ниҳоятда назик дид ва нафислик билан ўйнаган катта истеъдод соҳибидир. У Гавҳар Раҳимова раҳбарлигидаги хотин-қизлар ансамбли сафида 1942 йилда Эронда, 1943 йилда Шимоли-ғарбий фронтларда бўлиб, маданий хизмат қилди.

У нафақат истеъдодли раққоса, балки моҳир педагог ва рақс санъатининг назарий, амалий масалалари билан жиддий шуғулланган йирик тадқиқотчи олима ҳамдир. 1932 йилдан Ўзбекистон Давлат хореография билим юртида педагог, 1964 йилдан Ҳамза номидаги Санъатшунослик институтида илмий ходим сифатида ўзбек рақс санъатининг муҳим масалалари устида илмий тадқиқот ишлари олиб бориб «Фарғона рақслари», «Бухоро рақслари», «Равия Отажонова рақслари», «Баҳор» ансамбли рақслари», «Доира зарбларига машғулот», «Ўзбекистон рақслари» каби ўндан ортиқ китоблар ва ўқув қўлланмалар, мақолалар яратди. Розия Каримова кўплаб раққосаларни тарбиялашдек шарафли ишга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган.

Бернора Қориева Ўғилой Мухамедова, Раъно Низомова, Иброҳим Йусупов, Дилафруз Жабборова, Шокир Аҳмедов, Дилбар Абдуллаева,

Карима Узоқова, Сивиля Тангуриева, Инна Киркова, Муҳаббат Абдуллаева, Қодир Мўминов каби раққоса ва раққослар унинг шогирдларидир.

Унинг бу хизматлари эътиборга олиниб, мустақиллигимиз шарофати билан унга фахрий санъатшунослик доктори (номзоди) илмий даражаси берилган.

Розия Каримова «Ўзбекистон халқ артисти» (1950) унвони, Ўзбекистон Давлат мукофоти (1983), Мукаррама Турғунбоева номидаги мукофот (1994) соҳибидир. Шунингдек, 1998 йилда у «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган.

Ижро этган образлари:

- Анорхон (К. Яшин, «Ўртоқлар», 1932);
- Асал (К. Яшин «Гулсара» 1935);
- Осийо (У. Ҳожибеков, «Аршин мол олон», 1936);
- «Нурхон»;
- «Фарҳод ва Ширин»;
- «Равшан ва Зулхумор»;
- «Тоҳир ва Зухра»;
- «Офтобхон»;
- «Оқ нилуфар»;
- «Зафар»;
- «Андижон самоси» (ялла);
- «Катта ўйин»;
- «Гул ўйин»;
- «Сафти уфори».

Яратган ўқув қўлланмалари:

- «Фарғона рақслари»;
- «Бухоро рақслари»;
- «Хоразм рақслари»;

- «Равия Отажонова рақслари»;
- «Баҳор» ансамбли рақслари»;
- «Доира зарбларига машғулот»;
- «Ўзбекистон рақслари»;
- «Ўзбек аёллар якка рақслари».

Унвонлари:

- «Ўзбекистон халқ артисти» (1950);
- Ўзбекистон Давлат мукофоти (1983);
- Мукаррама Турғунбоева номидаги мукофот (1994);
- «Эл-йурт хурмати» ордени (1998).

Назорат саволлари :

1. Ўзбек рақс санъатининг тарихий асослари ҳақида изох беринг
2. Ўзбек рақси санъатининг асосчилари ва уларнинг ўзбек рақс санъатидаги урни ҳақида изох беринг.

Асосий адабиётлар:

1. Авдеева Л.А. Из истории узбекской хореографии. Т., 1961
2. Танцевальное искусство Узбекистана. Т., 1973
3. Авдеева Л.А. Из истории узбекской национальной хореографии. Т., 1999
4. Каримова Р. Танцы ансамбля «Бахор», Т., 1979
5. Каримова Р. Ферганский танец Т., 1973

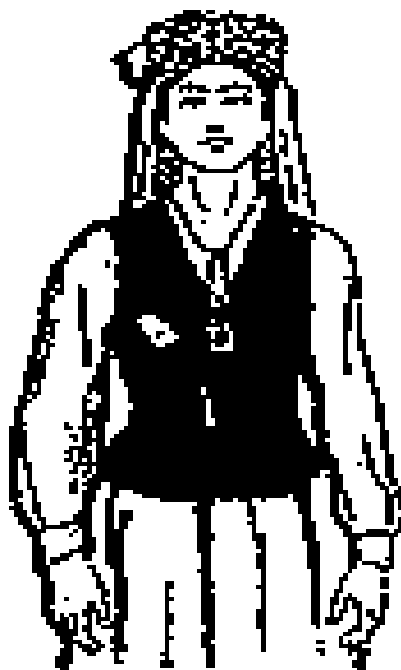
IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ УЧУН МАТЕРИАЛЛАР

1-амалий машғулот:

Бухоро рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар.

Бухоро рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар. Уйғунлашган ҳаракатларни ижро этиш услуби. Бухоро рақс мактабига хос (қизлар ва йигитлар) этюди сахналаштириш. Асосий кўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуби. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

Кўллар ёнда, гавда тик ҳолда

Кўллар расмий ҳолатдан бармоқлар пастга қараган ҳолатда елка рўпарасида тепага қарайди. Кафтлар ёнга қараган

1-ҳолатдан қўллар тепага бошни тепасига бармоқ учлари пастга қараган ҳолда кўтарилади. Гавда биринчи ҳолатда, бош 1 ёки 4 ҳолатда.

2 - ҳолатдан ўнг қўл бош орқасига қўйилади бир вақтда чап қўл 1-ҳолатга тушади. Бош 1 ёки 4 ҳолатда

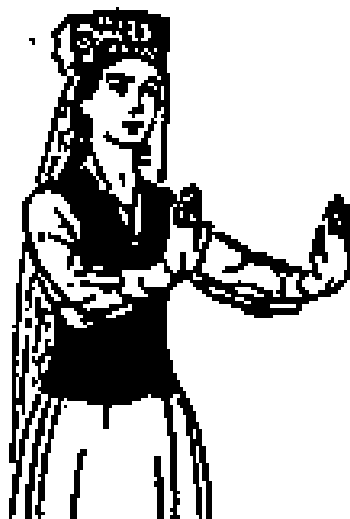
3-ҳолатдан чап қўл ўнг кўкрак олдига келади. Ўнг қўл ўзгармайди. Бош 1-ҳолатда

4-ҳолатдан ўнг қўл 1-ҳолатга кафтлар очик ҳолатда тушади чап қўл ҳолати ўзгармайди очик кафт. Бош 1 ёки 4 ҳолатда

5-ҳолатдан қўллар олдига елка кенглида келади, бармоқлар тепага қараган бош 1 ҳолатда.

6-ҳолатдан бармоқлар ўзига қараган ҳолда белга қўйилади бош бармоқ белни орқасига қўйилади. Бош 1-ҳолатда.

2-амалий машғулот:

Хоразм рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар.

Хоразм рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуби, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар. уйғунлашган ҳаракатларни ижро этиш услуби. Хоразм рақс мактабига хос (қизлар ва йигитлар) этюди сахналаштириш. Асосий кўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуби. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

Расмий ҳолатда товонлар биргаликда, оёқ учлари ёйиқ, гавда оғирлиги 2 оёқда.

Расмий ҳолатдан товонларни кўтариб ёнга озгина очилади. Гавда оғирлиги 2 оёқда.

1-ҳолатдан товон ўнг оёқ ўртасига қўйилади. Гавда оғирлиги 2 оёқда.

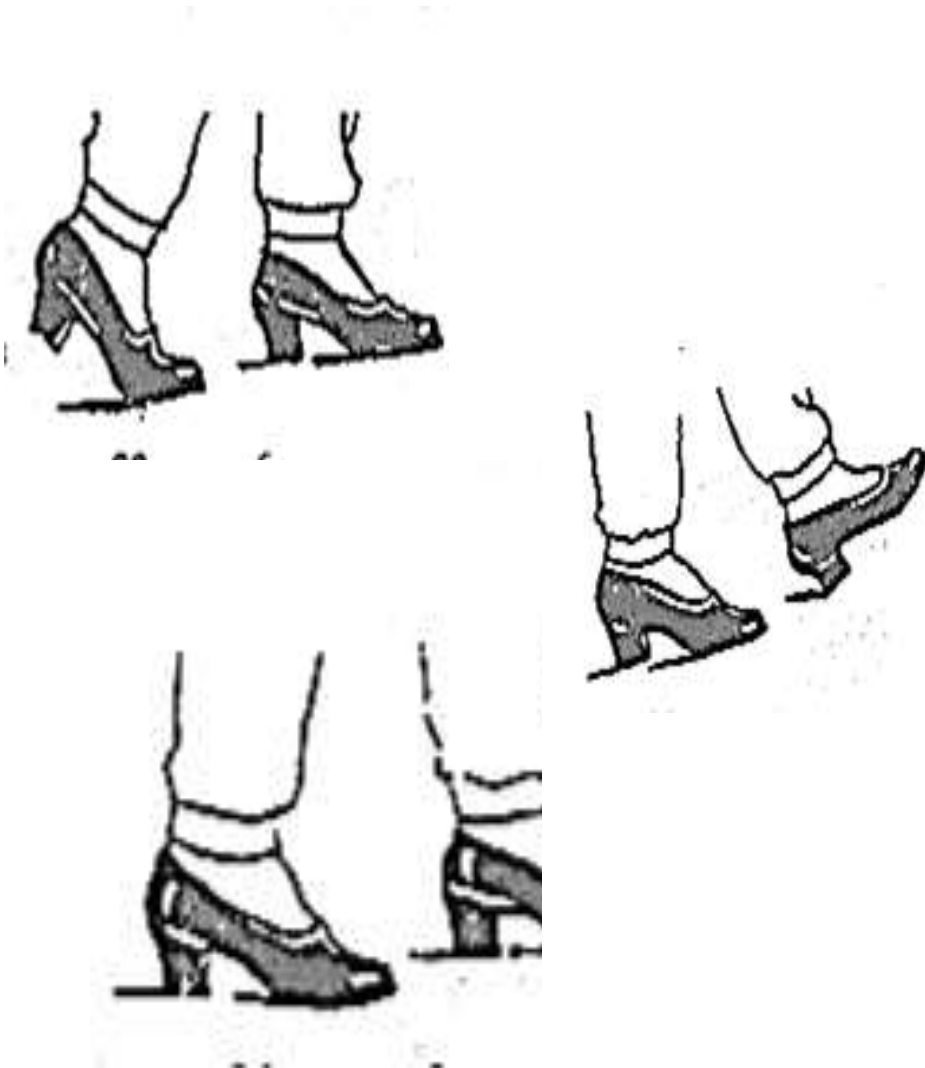

2-ҳолатдан чап оёқ учига ўтади товонни бурилади. Гавда оғирлиги ўнг оёқда.

3- ҳолатдан оёқ сирпаниб оёқ учига олдига қўйилади. Гавда оғирлиги ўнг оёқда.

4-ҳолатдан оёқ учлари полга қўйилади ўнг оёқ ўзгармайди. Гавда оғирлиги 2 оёқда

5-холоатдан ўнг оёқ учига ўтади. Тизза букилган ҳолда. Чап оёқ ўзгармайди, гавда оғирлиги чап оёққа ўтади.

6-холоатдан ўнг оёқ тупикқа тушиб тиззалар тўғриланиб, чап оёқ товони кўтарилади, гавда оғирлиги ўнг оёққа ўтади.

3-амалий машғулот:

Халқ сахна рақси назарияси ва услуби

Халқ-сахна рақсида қўл ва оёқ ҳолатлари. Машқларнинг асосий турлари: ярим ўтириш ва тўлиқ ўтириш, пол устида оёқ билан сирғаниш; кичик ташланишлар; пол устида оёқ учида ва каблукда айланасига сирғаниш; каблукдаги машқ; ёйилган тиззалар билан ярим ўтириш; “дроб”ли таққиллаш; бўш қўйилган товон билан машқлар; “арқонча” га тайёргарлик; “илонча”; оёқни 90^0 га ёйиш; катта ташланишлар. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

- Йигитлар, қизлар. Қўллар пастга тушган бармоқ учлари пастга қарайди, мактаби.

- Расмий ҳолатдан бармоқ учлари пастга қараган ҳолда елка баробарида кутарилади. Тирсак букилган.

- Йигитларда, тирсак букилмайди кафтлар ёнга қараган, бармоқ учлари юқорига қараган.

- Қўллар юқорига елка кенглида кўтарилади. Бармоқ учлари олдига қаратилган кафт пастга қарайди.
- Йигитларда кафт юқорига қарайди бармоқлар тўғри

- 2-ҳолатдан қўллар чапга бурилади бош орқага ташалади, бармоқ учлари ташланган.
- Йигитларда чап қўл юқорирокқа кўтарилган.
- Ўнг қўл кафтлари олдига қарайди чап қўл ўнг кўкрак олдига келади.
- Йигитларда ўнг қўл кафти юқорида, чап қўл кафти ёнга қараган.

- 4-ҳолатдан ўнг қўл 1-ҳолатдан ҳолатдан юқорироққа келади, бош қўлни кузатади.
- Бармоқ учлари пастга қарайди.
- Йигитларда кафт ёнга қараган.
- 5-ҳол. Олдига ўтади қўлдасталар елка кенглида елка баробар.
- Йигитларда бармоқ учлари юқорига қараган.

- 6-ҳолатдан кафтни терс билан сал орқага қараган.
- Йигитларда ҳам шундай.

ўзгартирмай қўллар белга қўйилади, бармоқ учлари

4-амалий машғулот: Халқ сахна рақси назарияси ва услуби

Дастгоҳ олдида машқларни (экзерсис) ўргатиш услубиёти. Дастгоҳ устида мураккаб ҳаракатлар (револьтад, “голубци”, “ўтиришлар”). Дастгоҳ олдида комбинациялар тузишда турли халқлар ўзига ҳос хусусиятларини инобатга олиниши. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

Расмий ҳолат

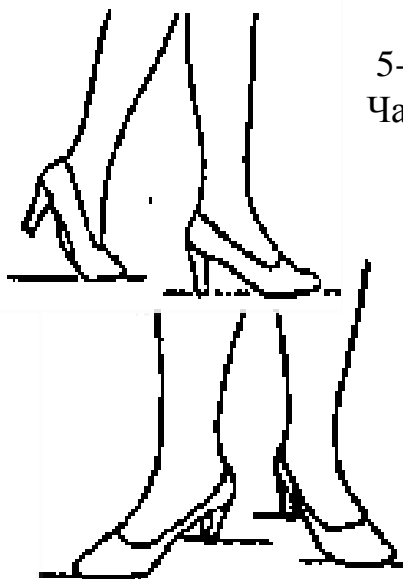
- Оёқлар тўғри, товонлар бир-бирига тегиб туради. Оёқ учлари ён-ёнга қараган.
- Расмий ҳолатдан товонлар кўтарилиб оёқ учлари баробарига қўйилади. Гавда оғирлиги икки оёққа тушади.

1-ҳолатдан ўнг оёқ товони кўтарилиб, чап оёқ ўртасига қўйилади. Гавда оғирлиги икки оёқда

- 2-ҳолатдан ўнг оёқ товони ўнга бурилади. Гавда оғирлиги чап оёқда

3- ҳолатдан оёқ сирпаниб оёқ учида олдига қўйилади. Гавда оғирлиги ўнг оёқда.

4-ҳолатдан оёқ учлари полга қўйилади чап оёқ ўзгармайди. Гавда оғирлиги 2 оёқда бўлади.

5-ҳолатдан ўнг оёқ учига ўтади. Тизза букилган ҳолда. Чап оёқ ўзгармайди, гавда оғирлиги чап оёққа ўтади.

- 6-ҳолатдан ярим ўтириш билан чап оёққа ўтилади. Гавда оғирлиги чап оёқда.

Назорат саволлари.

1. Бухоро мактабида нечта қўл ҳаракати бор?
2. Бухоро мактабида нечта қўл ҳаракати бор?

V. КЕЙСЛАР БАНКИ

Амалий топшириқлар

1. Ўқув –услугий материалларни узлаштириш
- 2.Рақснинг ёзма тахлили.
- 3.Комбинация ва этюдлар лар тузиш ва уларнинг тахлили учун маълумот қидириш.
4. Комбинация ва этюдлар учун мусиқа қидириш.
- 5.Комбинация ва этюдлар учун харакатлар қидириш .
- 6.Дастгох олдида ва рақслар комбинациялари яратиш.
7. Комбинация ларин ёзма равишда мустахкамлаш.
- 8.Презентациялар тузиш.
- 9.Комбинация ва этюдларни ёзма ҳамда видео равишда мустахкамлаш

VI. МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ

1. Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни.

Тингловчи мустақил ишни муайян модулни хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиб тайёрлаши тавсияэтилади:

- меъёрий ҳужжатлардан, ўқув ва илмий адабиётлардан фойдаланиш асосида модуль мавзуларини ўрганиш;
- тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш;
- автоматлаштирилган ўргатувчи ва назорат қилувчи дастурлар билан ишлаш;
- махсус адабиётлар бўйича модуль бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;
- тингловчининг касбий фаолияти билан боғлиқ бўлган модуль бўлимлари ва мавзуларни чуқур ўрганиш.

1. Мустақил таълим мавзулари

1. Хореография санъатининг пайдо бўлиши ва ривожланиши.
2. Ҳалк саҳна рақси ва инсон ҳаётида унинг ўрни.
4. Фольклор рақсни саҳнада қайта ишлаш. (жаҳон ҳалк рақслари)
5. Ўзбекистон рақс санъати арбобларининг ҳаёти ва ижоди:
6. Хореография санъатининг ёш авлод тарбиясидаги ўрни ва моҳияти
7. Ўзбекистон рақс санъатининг арбобларини ҳаёти ва ижоди:
 - а) Тамара Хоним
 - б) Исахар Окилов
 - в) Мукаррам Тургунбаева
 - г) Розия Каримова
 - д) Галия Измайлова
 - е) Кундуз Миркаримова
 - ж) Бернара Кориева
 - з) Иброхим Юсупов
 - и) Акбар Муминов
 - к) Гавхар Рахимова
 - л) Лизахон Петросова
 - м) Пулат Мадрейимов
 - н) Гавхар Матъёкубова
 - о) Кодир Муминов

ТЕСТЛАР “Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” фани

№1 Fan bobi –1; Bo’limi – 1; Qiyinchilik darajasi – 1;

Xalq sahna raqsida nechta qo‘l pozitsiya bor?
7
3
4
5

№2 Fan bobi –1; Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi – 2;

Xalq sahna raqsida nechta qo‘l xolati bor?
2
3
6
5

№3 Fan bobi –1; Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi - 2;

Xalq sahna raqsida nechta oyoq xolati bor ?
5
7
10
13

№4 Fan bobi – 1;Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

Xalq sahna raqsida nechta to‘g‘ri oyoq xolati bor?
5
12
7
10

№ 5 Fan bobi –1; Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi --1;

Xalq sahna raqsida nechta yopiq oyoq xolati bor?
2
4
10
7

№6 Fan bobi –1; Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi --1;

Xalq sahna raqsida nechta ochiq oyoq xolati bor? 6
6
2
4
7

№7 Fan bobini –1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

VI xolatida qo'llar qayerda turadi?
Kaftlar boshning orqa qismida
Kaftlar belda
Kaftlar ko'krak qafasining to'g'risida chalmashgan
Ikkala qo'l belda

№ 8 Fan bobini –1; Bo'limi – 1; Qiyinchilik darajasi - 1;

VII xolatida qo'llar qayerda turadi?
Ikkala qo'l belda
Kaftlar boshning orqa qismida
Qo'llar boshning orqa qismida
Qo'llar krest xolatda oldinda ko'tarilgan xolatda

№9 Fan bobini –1; Bo'limi – 1; Qiyinchilik darajasi - 1;

Oyoqning yopiq xolati xalq sahna raqsining qaysi xarakatida ishlatiladi?
Garmoshka
Yolochka
Bigunets
Verevchka

№10 Fan bobini – 1; Bo'limi – 1 ; Qiyinchilik darajasi - 1;

Xalq sahna raqsining nechanchi qo'l xolatlari mumtoz raqsining qaysi qo'l xolatlari bilan o'xshash ?
I, II, III
III, IV, V
V, VI, VII
I, II, IV

№11 Fan bobini –1; Bo'limi – 1 ; Qiyinchilik darajasi - 1;

Mumtoz raqs ekzersida xalq sahna raqsining qaysi mashqi uchramaydi ?
Kabluchnoe
Flic flac
Podgotovka k veryovochke
Malenkie broski

№12 Fan bobini – 1; Bo'limi –2; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Metodika prepodavaniya narodnogo tansa» o'quv qo'llanmasining muallifi kim?
Gusev G
Stukalkina N
Klimov A
Tkachenko T.

№ 13 Fan bobini – 1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Osnovi xarakternogo tansa» o'quv qo'llanmasining muallifi kim?
Lopuxov, Bocharov, Shiryaev
Zatsepina, Rixter, Tolstaya, Klimov, Farmanyans
Tkachenko T.
Stukalkina N.

№ 14 Fan bobi –1 ;Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Osnovi russkogo narodnogo tansa» o‘quv qo‘llanmasining muallifi kim ?
Klimov A
Gusev G.
Tkachenko T.
Stukalkina N.

№15 Fan bobi –1; Bo’limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Chetire ekzersisa» o‘quv qo‘llanmasining muallifi kim ?
Stukalkina N.
Klimov A
Gusev G.
Tkachenko T.

№16 Fan bobi –1; Bo’limi – 1;Qiyinchilik darajasi - 1;

Tkachenko T.S. Qaysi kitobning muallifi?
Narodniy tanets
Osnovi russkogo narodnogo tansa
Osnovi xarakternogo tansa
Narodno-ssenicheskiy tanets

№17 Fan bobi –1; Bo’limi –1: Qiyinchilik darajasi – 2;

«Bulba» raqsini kim sahnalashtirgan ?
Moiseev I.A
Ustinova T.
Virskiy P.P.
Nadejdina N.

№18. Fan bobi –2; Bo’limi –2; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Beryozka» ansamblining tashkilotchisi va birinchi baletmeysteri kim ?
N.Nadejdina
Moiseev I.A.
Ustinova T.
Virskiy P.P.

№19. Fan bobi – Bo’limi – Qiyinchilik darajasi - 2;

Tkachenko T.S.ning kitobida qaysi xalq raqslari yozilgan ?
Belorus
Ispan
Sigan
Italyan

№20 Fan bobi –1 Bo’limi –2 Qiyinchilik darajasi - 3;

Tkachenko T.S ning kitobida qaysi millat raqsi yozilmagan ?
Ispan
Venger
Latish

Bolgar

№21 Fan bobini –1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 1;

«Narodno-stenicheskiy tanets» o'quv qo'llanmasining muallifi kim?

Zatsepina, Rixter, Tolstaya, Klimov, Farmanyans

Tkachenko T.

Stukalkina N.

Gusev G.

№ 22 Fan bobini – 1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 3;

Xalq sahna raqsi qachon yaratildi ?

XIX asrning 2 chi yarmida

XVIII asrning 2chi yarmida

XIX asrning 1 chi yarmida

XX asrning 1chi yarmida

№ 23 Fan bobini –1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 2;

Qayerda birinchi bor “Xalq sahna raqsi ”dan dars o'tilgan?
--

Mariinskiy imperatorlik balet teatrida
--

Moskva xoreografiya bilim yurtida

Imperatorlik balet maktabida

Moskva Katta teatrida

№ 24. Fan bobini –1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 2;

Kim birinchi bo'lib “Xalq sahna raqsi” darsini yaratgan ?

A.Shiryaev

I.A. Moiseev

YU.Grigorovich

A.Gorskiy

№25 Fan bobini –1; Bo'limi –1; Qiyinchilik darajasi - 2;

Kimlar uchun “Xarakterliniy raqs” darsi ilk bor kiritilgan edi ?
--

Balet spektakllarida xarakterli partiyalar ijrochilari uchun
--

Balet spektakllarida mumtoz pratiya ijrochilari uchun

Balet maktablari o'quvchilari uchun

Xalq raqs ansambl artistlari uchun

VII. ГЛОССАРИЙ

№	русский	узбекский	английский	значение
1.	Фигура	Фигура	Figure	Набор движений в определенном музыкальном отрезке
2.	Рисунок танца	Рақс чизмаси	Dance Pattern	Положение и перемещение исполнителей в танце
3.	Бросок	Отмоқ	Throw	Резкий поднимание ноги в заданном направлении
4.	Этюд	Этюд	Etude	Учебная танцевальная форма, равная одному-двум периодам музыкального сопровождения
5.	Раскладка	Таксимлаш	Lay-on (music)	Разложение движения по тактам
6.	Музыкальный размер	МУсиқали ўлчов	Musical Size	Количество долей между сильными долями, которое он способен содержать.
7.	Такт	Такт	Beat	Единица музыкального метра, начинающаяся с наиболее сильной доли и заканчивающаяся перед следующей равной ей по силе.
8.	Народность	Халқ рақслари	Folk	Танцевальная специфика национального танца
9.	Комбинировать	Уйгунлаштириш	Combine	Составлять комбинации из движений и элементов танца
10.	Техника движения	Харакат техникаси	Technique of movement	Способность к точному четкому исполнению сложных движений
11.	Сократить	Қисқартириш	Short-cut	Максимально поднять носок ноги
12.	Вытянуть	Чўзмоқ	Pull	Выпрямить ногу в колене и стопе
13.	Гибкость	Эгилувчанлик	Flexibility	Способность к сильным наклонам корпуса
14.	Вращения	Айлана	Rotation	Повороты
15.	Ходы	Юришлар	Steps	Элементы танца с продвижением
16.	Движение	Харакат	Movement	Танцевальный элемент
17.	Сольный танец	Якка рақс	Solo dance	Танец одного исполнителя
18.	Работающая нога	Ишчи оёқ	Working leg	Нога, освобожденная от веса тела, выполняющая движения.

19.	Опорная нога	Таянч оёқ	Standing leg	Нога, служащая опорой телу
20.	Стопа	Оёқ кафти	Foot step	Нижняя часть ноги
21.	Бедро	Сон	Hip	Верхняя часть ноги
22.	Полупальцы	Оёқ учида	Toes	Положение ноги на подушечке стопы
23.	Пауза	Тўхтаб	Pause	Временная остановка в исполнении движения или музыки
24.	Темп	Темп	Temp	Скорость исполнения движений в танце
25.	Музыка	Муסיқа	Music	Вид искусства, связанный с хореографией эмоционально-образным содержанием
26.	Поклон	Салом	Greeting	Проявление почтительности к педагогу, зрителю с приседанием
27.	Скользить	Сирлашиш	Slide	Движение стопы без отрыва от пола
28.	Фиксировать	килмок	Fixatefix	Сохранять заданную позу, положение
29.	Взмах		Wave, Stroke	Резкий бросок руки вверх
30.	Вскок	Ирғиш	Light Jump	резкий подъем на полупальцы
31.	Равновесие	Мувозанат	Balance	Сохранение устойчивого положения
32.	Держать	Ушлаш	Hold	Фиксировать заданную позу, положение
33.	Кисть	Билак	Wrist	Нижняя часть руки
34.	Корпус	Гавда	Corpse	Туловище
35.	Шаг	Қадам	Step	Растяжка
36.	Осанка	Гавда холати	Poise	Прямое, подтянутое положение корпуса
37.	Ход	Юриш	Motion, Step	Поступательное движение ног
38.	Позиция	Холат	Position	Принятое в танцевальной системе положение рук или ног
39.	Анфас	Тугри		Положение корпуса лицом к зрителю (enfase)
40.	Перегибы	Эгилишлар	Bend	Наклоны корпуса вперед, назад, в сторону.
41.	Ритм	Ритм	Rhythm	Соразмерность, закономерность чередования музыкальных звуков.
42.	Композиция	Композиция	Composition	Совокупность элементов,

				составляющих целостное хореографическое произведение
43.	Хореография	Хореография	Choreography	Искусство танца
44.	Ключ	Калит	Key	Движение- заключение музыкальной части
45.	Фольклорный танец		National folklore dance	Вид народного танцевального творчества, созданный народом, распространенный в быту.
46.	Классический	Мумтоз	Classic	Один из основных видов хореографического искусства,
47.	Сценический танец	Сахнавий	Scenicdance	Один из основных видов хореографического искусства, предназначенный для зрителей и предполагающий создание хореографического образа на сцене.
48.	Характер	Феъл	Character	Выражение национальных особенностей через пластику движений
49.	Стиль	Услуб	Style	Специфика танцевальных движений определенной школы
50.	Манера	Усул	Manner	Специфика исполнения танца
51.	Лексика	Харакатлар тўплами	Lexis	Набор танцевальных движений
52.	Синхронность	Бир хил	Synchronically	Одновременность слаженность исполнения движения
53.	Выразительность	Ифодали	Expression	Передача внутреннего состояния в пластической форме
54.	Кульминация	Авж	Culmination	Наивысшая точка действия.
55.	Либретто	Либретто	Libretto	Краткое описание содержания балетного спектакля
56.	Поза	Холат	Pose	Заданное положение корпуса, головы, рук и ног
57.	Завязка	боглаш	Tie	Начало действия. Знакомство с героями
58.	Развязка	Ечим	Resolution	Окончание действия
59.	Координированность	Мужассам	Coordination	Способность к координации
60.	Координация	Координация	Coordinated	Одновременное движение рук, ног, корпуса, головы

61.	Подвижность	Харакатчан-лик	Mobility	Хорошая сгибаемость-разгибаемость суставов
62.	Развёртывать	Очмоқ	Unscrew	Открывание ноги с отведением колена ноги в сторону
63.	Сохранять	Сақлаш	Save	Фиксировать определенное положение корпуса, ног, рук, головы в течение определенного времени
64.	Непрерывный	Тўхтатмасдан	Stopless	Слитное движение без остановок и фиксации
65.	Разножка	Оекхаракати	Leg jump clipping	Раскрывание ног в стороны в прыжке
66.	Скошенная стопа	Оёк усти	Turn inside foot	Стопа максимально повернута внутрь.
67.	Работающая нога	Ишчиоёк	Acting leg	Нога, свободная от веса тела, совершающая движения
68.	Препарасьон	Асосий харакатлар олдидан тайёргарлик	Preparation	Подготовительное движение рукой или ногой перед выполнением основного элемента
69.	Крест	Харакатлар йуналиши буйича орлдинга, ёнга, оркага ва ёнга	Cross element	Выполнение элемента в направлении: вперед, в сторону, назад, в сторону или в обратном направлении.
70.	Подскок	сакраш	Jump up	Небольшой, резкий прыжок на всей стопе, на низких или высоких полупальцах.
71.	Соскок	Товонда еки оёк учуда сакраш	Sliding out	Резкое опускание со всей стопы, с ребра каблука, с полупальцев на всю стопу.
72.	Перекрещенное положение	Чалмаш холат	Cross pose	Одна нога заходит за другую глубже позиции
73.	Синкопа	Ритмларни бир бирига тугри келмаслиги	Syncope	Несовпадение ритмических и метрических долей.
74.	«Молоточки»	Бир оёкда сакраш	Foot hammer	Подскоки на опорной ноге с ударами полупальцами работающей ноги в пол .
75.	Ракурс	Гавда холати	Angle	точка зрения из центра зрительного зала на

				исполнителя
76.	«Хлопушки»	Эркакларларни оёгига ёнига уриб ритм ва карсак чалиши	“Claping”	Элементы мужской пляски с хлопками и ударами
77.	“Гармошка”	Оёк учларини ва товонни бир бири бн навбат билан бирлашиши	“Bellows“	Продвижение в сторону путем перевода стоп из закрытого положения в открытое
78.	«Припадание»	Ёнга оёк учидан бутун ташлаб оёк оркасида тупика куйилиши	Limp step	Ход с прихрамыванием (падением)
79.	Выворотность		Unscrew pose	Открытое положение стоп и коленей.
80.	Приставной шаг	Ишчи оёкнинг олдига ёнга кадам ташлаши	Approaching step	шаг с приставкой.
81.	Переменный шаг	уфори	Posing step	Три последовательных шага с небольшим акцентом на первом шаге.
82.	"Галоп»	Ёнга сакрашли харакат	“galop”	боковой приставной шаг с подскоком.
83.	Народно-сценический танец	Ракс тури	Nationalscenic dance	Вид сценического танца, предполагающий худож. синтез элементов нар. хореографии на основе классического танца.
84.	Характерный танец	Ракс тури	Characterda nce	Вид сценического народного танца, обработанного в соответствии с канонами классического танца.
85.	Притоп	Оёкни полга уриш	Drub	Три (или два) удара стопами по полу
86.	Моталочка	Раксадаги холат	“Motalochka”	Движение русского, белорусского танца
87.	Веровочка	Окни 45° кутарилиши	“Verevochka”	Поочередные переводы ног спереди назад в открытом положении с одновременным

				проездом или подскоком.
88.	Выхияльник	Оёкни навбат бн кутариш	Vikhilyasnik	Движение украинского танца, аналогичное русской “ковырялочке”.
89.	Ковырялочка	Украин ракс элементи	Koviryalochka	Подскоки с опусканием ноги на носок и затем на пятку.
90.	«Голубец»	Таянч оёкда сакраш	“golubets”	Подбивка стопой опорной ноги стопы работающей ноги

VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

1. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. - Т.:“Ўзбекистон”, 2011.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Т.: “Ўзбекистон”. 2017. – 488 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз – Т.: “Ўзбекистон”. 2017. – 592 б.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли Фармони.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “Хотин-қизларни кўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5325-сонли Фармони.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 июндаги “2019-2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4358-сонли Қарори.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим тизимига бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4391- сонли Қарори.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим соҳасида бошқарувни ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5763-сон фармони.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли фармони.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2018 йил 21 сентябрдаги ПФ-5544-сонли Фармони.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 февралдаги “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2752-сонли қарори.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сонли қарори.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 27 июлдаги ПҚ-3151-сонли қарори.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 15 сентябрдаги ПҚ-3276-сонли қарори.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сонли қарори.

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 278-сонли Қарори.

Ш. Махсус адабиётлар

22. Ишмухамедов Р.Ж., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.– Т.: “Нихол” нашриёти, 2013, 2016.–279б.

23. Креативная педагогика. Методология, теория, практика. / под. ред. Попова В.В., Круглова Ю.Г.-3-е изд.–М.: “БИНОМ. Лаборатория знаний”, 2012.–319 с.

24. Каримова В.А., Зайнутдинова М.Б. Информационные системы.- Т.: Aloqachi, 2017.- 256 стр.

25. Информационные технологии в педагогическом образовании / Киселев Г.М., Бочкова Р.В. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Дашков и К, 2018. - 304 с.

26. Natalie Denmeade. Gamification with Moodle. Packt Publishing - ebooks Account 2015. - 134 pp.

27. Paul Kim. Massive Open Online Courses: The MOOC Revolution. Routledge; 1 edition 2014. - 176 pp.

28. William Rice. Moodle E-Learning Course Development - Third Edition. Packt Publishing - ebooks Account; 3 edition 2015. - 350 pp.

29. English for academics. Cambridge University Press and British Council

Russia, 2014. Book 1,2.

30. Karimova V.A., Zaynutdinova M.B., Nazirova E.Sh., Sadikova Sh.Sh. Tizimli tahlil asoslari.– T.: “O’zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti”, 2014. –192 b.

31. Yusupbekov N.R., Aliev R.A., Aliev R.R., Yusupbekov A.N. Boshqarishning intellectual tizimlari va qaror qabul qilish. –Toshkent: “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” DIN, 2015. -572b.

32. Алекидзе Г. Школа балетмейстера. Учебная литература. – М.; 2018

33. Березкин В. Искусство сценографии мирового театра. Россия “ЛКИ” 2011г

34. Досметова Р., Абрайкулова Н. Рақс. Ўқув кўлланма. –Т.; Баркамол файс медиа. 2018 -76 б.

35. Вашкевич Н.Н. История хореографии всех веков и народов. Учебная литература. – М., “Музыка”. 2009.

36. Досметова Р. Абрайкулова Н. Рақс. Дарслик -Т.: Баркамол файс медиа, 2017. -160 бет.

37. Искандарова Р.Р.Классический танец. Учебное пособие.- Ташкент, Изд.“ Навруз”, 2017, 220 с.

38. Martina Freytag. “Chorleitung - effizient und lebensnah”. Gustav Boss Verlag. Кассел, Германия, 2011.

39. Carla Stalling Walter. Arts Management: an entrepreneurial approach. USA. Routledge. 2015. 459 p.

40. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века –М., “Музыка”. 2015.

41. Усмонов Ш.Й. “Саҳна ҳаракати ва жанги” ўқув кўлланма. –Т.; 2014 й.

42. Исмоилов А.Ф., Усмонов Ш.Й., Исмоилов Д.А “Саҳна ҳаракати ва жанги” дарслик. –Т.; “ЎЗДСМИ нашриёти”. 2015. 116 б.

43. J. Chenard., The Michael Chekhov Technique: In The Classroom and On Stage – Virginia Commonwealth University. 2010 у.

44. Фазлиева З. К. Ўзбек рақсини ўрганиш услубиёти “Фаргона мактаби” Электрон ўқув кўлланма. 2018 й.

45. Раҳимов.А Саҳна сирлари мунаққид нигоҳида Тошкент “Турон замин зиё”. 2016 й

IV. Электрон таълим ресурслари

46. www.ziyonet.uz

47. www.edu.uz

48. www.infocom.uz

49. www.learnenglishkids.britishcouncil.org/en/

50. www.learnenglishteens.britishcouncil.org/

51. www.learnenglish.britishcouncil.org/en/

52. www.gov.uz

53. www.dsmi.uz
54. www.dsmimarkaz.uz
55. www.unesco.org/culture/ich
56. www.ichcap.org
57. www.nmm.uz
58. www.natlib.uz